

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Změny v instituci při individuální integraci dítěte
s poruchou autistického spektra do běžné mateřské
školy**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní obor:

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Autor: Daniela Jonášová

Vedoucí Práce: Mgr. Aneta Marková, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci „*Změny v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 8. 2020

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Anetě Markové, PhD. za její odborné vedení, spoustu cenných rad a čas, který mně a mé práci věnovala.

Změny v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje změnám v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy. Práce je rozdělena do dvou částí, a to na teoretickou a praktickou.

Teoretická část je rozdělena do třech kapitol. První kapitola se zabývá vymezením pojmu poruchy autistického spektra, etiologií, triádou problémových oblastí, nespecifickými variabilními rysy, popisem vybraných poruch a diagnostikou. Druhá kapitola se věnuje vymezení pojmů integrace a inkluze. Třetí kapitola se zabývá možnostmi vzdělávání dětí s poruchami autistického spektra, vzděláváním v předškolním zařízení a vybranými podpůrnými opatřeními.

Cílem praktické části je pomocí kvalitativního výzkumu, konkrétně případovou studií, zjistit a popsat specifické jevy, které se v běžné mateřské škole dějí při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra.

Pro sběr kvalitativních dat byly využity techniky zúčastněného pozorování, analýza dokumentů a polostrukturované rozhovory.

Cílem práce bude odpovědět na stanovené výzkumné otázky a dosažení stanoveného cíle.

Bakalářská práce může posloužit jako inspirativní materiál mateřským školám, které se s individuální integrací dítěte s PAS setkají poprvé.

Klíčová slova

poruchy autistického spektra; integrace; vzdělávání dětí s PAS; mateřská škola; asistent pedagoga; IVP

Changes in Institution in Individual Integration of a Child with Autism Spectrum Disorders into Common Preschool.

Abstract

The bachelor thesis deals with changes in an institution while individually integrating a child with autism spectrum disorders (ASD) into a mainstream preschool. The thesis is divided into a theoretical and practical part.

The theoretical part is divided into three sections. The first section describes the definition of the autism spectrum disorders, etiology, a triad of problematic areas, unspecific variable features, description of selected disorders and diagnosis. The second section defines the terms of integration and inclusion. The third section deals with possibilities of educating children with autism spectrum disorders, preschool education and selected supporting measures.

By means of qualitative research, specifically a case study, the aim of the practical part is to observe and describe specific phenomena occurring while individually integrating a child with autism spectrum disorders into a mainstream preschool.

For qualitative data collection, techniques of participant observation, document analysis, and semi-structured interviews were applied.

The aim of the thesis is to respond to the research questions and to achieve the set goal.

The bachelor thesis can be used as inspirational material for preschools meeting individual integration of a child with ASD for the first time.

Keywords

autism spectrum disorders; integration; education of children with ASD; preschool; teacher assistant; individual educational plan

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. Poruchy autistického spektra	9
1.1. <i>Vymezení poruch autistického spektra</i>	9
1.2. <i>Etiologie PAS</i>	10
1.3. <i>Triáda problémových oblastí společná pro PAS</i>	11
1.4. <i>Nespecifické variabilní rysy PAS</i>	13
1.5. <i>Popis vybraných pervazivních vývojových poruch</i>	17
1.6. <i>Diagnostika PAS</i>	20
2. Inkluzivní vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra	22
2.1. <i>Vymezení pojmů integrace/inkluze</i>	22
3. Integrace dítěte s poruchou autistického spektra do předškolního vzdělávání běžné mateřské školy	24
3.1. <i>Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami</i>	24
3.2. <i>Možnosti vzdělávání dětí s PAS v ČR</i>	24
3.3. <i>Podpůrná opatření</i>	24
3.3.1. <i>Asistent pedagoga v mateřské škole</i>	25
3.3.2. <i>Individuální vzdělávací plán</i>	26
3.4. <i>Předškolní vzdělávání</i>	27
3.5. <i>Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání</i>	28
3.5.1. <i>Podmínky vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními</i>	28
3.6. <i>Školní vzdělávací program</i>	29
4. PRAKTICKÁ ČÁST	30
4.1. <i>Výzkumný problém, cíl výzkumu, výzkumné otázky</i>	30
4.2. <i>Metodologie, popis metody</i>	31
4.3. <i>Charakteristika cílové skupiny</i>	31
4.4. <i>Technika sběru dat a průběh realizace výzkumu</i>	32
4.5. <i>Etika výzkumu</i>	33
4.6. <i>Výsledky výzkumu</i>	33
4.6.1. <i>Výsledky ze zúčastněného pozorování</i>	33
4.6.2. <i>Výsledky z analýzy dokumentů</i>	35

4.6.3. Výsledky získané z polostrukturovaných rozhovorů	39
4.7. Shrnutí zjištěných výsledků a zodpovězení výzkumného cíle a výzkumných otázek	41
4.8. Doporučení z výzkumného šetření pro integraci dítěte s PAS do prostředí běžné MŠ.....	44
5. DISKUZE	46
ZÁVĚR	49
SEZNAM LITERATURY	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	81

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje změnám v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy.

Poruchy autistického spektra jsou v současné době jedním z nejzávažnějších postižení dětského intelektového vývoje. Toto téma je ve školství velmi aktuální. Integrace probíhá ve všech vzdělávacích stupních, tedy i v mateřských školách.

Integrace dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy je mi blízká. Pracuji jako učitelka běžné mateřské školky, do které bylo integrováno dítě s touto diagnózou. Měla jsem tedy možnost sledovat změny, které v instituci při individuální integraci probíhaly.

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat specifické jevy, které se v instituci mateřské školy dějí během individuální integrace dítěte s poruchou autistického spektra.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž teoretická část práce je rozdělena do třech kapitol. První kapitola je věnována vymezení poruch autistického spektra, etiologii, popisuje triádu problémových oblastí, nespecifické variabilní rysy, popsány jsou vybrané poruchy autistického spektra a jejich diagnostika. Druhá kapitola je věnována vymezení pojmů integrace a inkluze. Třetí kapitola se zabývá možnostmi vzdělávání dětí s PAS, některými podpůrnými opatřeními uplatňovanými v MŠ, především asistent pedagoga a IVP, a charakteristikou předškolního vzdělávání, včetně kurikulárních dokumentů RVP a ŠVP.

V praktické části práce je popsán výzkumný problém, výzkumný cíl a jsou položeny základní výzkumné otázky. Dále je zde charakterizována cílová skupina, techniky sběru kvalitativních dat a etika výzkumu. V neposlední řadě obsahuje výsledky výzkumu, včetně zodpovězení výzkumných otázek.

Výsledky výzkumu mohou posloužit jako inspirativní materiál mateřským školám, které s individuální integrací nemají žádné zkušenosti, avšak musí reagovat na současné požadavky společného vzdělávání, které probíhá ve všech vzdělávacích stupních.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Poruchy autistického spektra

„Autismus není něco, co osoba má, není to žádná ulita, ve které je osobnost uzavřena. Ve skořápce není schované normální dítě. Autismus je způsob bytí. Autismus je všepřonikající. Prostupuje každou zkušeností, celým vnímáním, každým smyslem, každou emoci. Autismus je součástí existence. Osobnost se od autismu oddělit nedá.“ (Jim Sinclair in Thorová, 2016, s. 31.).

1.1. Vymezení poruch autistického spektra

V současné době se v literatuře můžeme setkat s různým názvoslovím. Autoři ve svých knihách používají termíny jako poruchy autistického spektra (PAS), pervazivní vývojová porucha (PVP) nebo autismus.

Světová zdravotnická organizace (World Health Organization, dále jen WHO) používá termín pervazivní vývojové poruchy (dále jen PVP). Tato skupina poruch je charakterizována jako kvalitativní narušení reciproční sociální interakce na úrovni komunikace s omezeným stereotypním a opakujícím se souborem zájmů a činností. Tyto kvalitativní abnormality jsou pervazivním (tedy všepřonikajícím) rysem chování jedince v každé situaci (MKN – 10). Thorová (2016, s. 59) uvádí, že *„pervazivní vývojové poruchy (Pervasive Developmental Disorders – PDDs) patří k nejzávažnějším poruchám dětského mentálního vývoje. Slovo pervazivní znamená všepřonikající a vyjadřuje fakt, že vývoj dítěte je narušen do hloubky v mnoha směrech.“*

Termín autismus je běžně používaný, avšak tento termín není jednoznačně specifikován v mezinárodních klasifikacích. MKN- 10, jak již bylo zmíněno, používá termín pervazivní vývojové poruchy, které dále člení na dětský a atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom, jinou dětskou dezintegrační poruchu, **hyperaktivní poruchu sdruženou s mentální retardací a stereotypními pohyby, jiné pervazivní vývojové poruchy, pervazivní vývojová porucha NS.** DSM a nová revize MKN- 11 se přiklání k termínu poruchy autistického spektra (PAS).

Michele Noterdaeme (2011, s. 2.) ve své knize mluví o poruchách autistického spektra, které bývají diagnostikovány a popisovány na základě chování. Objevují se kvalitativní

poruchy v oblasti sociální interakce a komunikace, ale také omezené, opakující se a stereotypní vzorce chování, zájmů a činností.

Podstatu autismu vysvětlují ve své knize také Ch. Gillberg a T. Peeters (2003, s. 56.) „*Autismus je neurologická dysfunkce, která se manifestuje deficitem v chování založenými na mozkových abnormalitách. Příčina těchto mozkových abnormalit je mnohočetná. Je jasné, že některé příklady autismu mají podklad v genetice, jiné jsou způsobeny specifickými poruchami mozku spojenými s jinými specifickými somatickými obtížemi.*“

V práci bude používán termín poruchy autistického spektra (dále jen PAS), a to z důvodu, že se jedná o termín, ke kterému se přiklání DSM, ale i nová revize MKN-11.

1.2. Etiologie PAS

Příčiny PAS nejsou přesně známy, je ale jasné, že se jedná o neurologickou poruchu manifestující se v chování (Gillberg, Peeters, 2003). PAS mohou být způsobeny vrozeným vývojovým postižením, neurobiologickým podkladem, ale i multifaktoriálními příčinami. Příčiny vzniku jsou předmětem rozsáhlých celosvětových výzkumů ve vědách lékařských, neurobiologických, neurochemických a dalších. Podle výzkumů zahraničních center bude zřejmě ještě nějakou dobu trvat, než se zjistí, pokud se vůbec zjistí, proč tyto poruchy vznikají a co je spouští.

Zatím se hovoří o faktorech genetických, příčinou může být setkání plodu s teratogenní látkou, která vedla k poškození vyvíjejícího se mozku, dále byly popsány geny, které mají bližší vztah k PAS.

Jako další jsou zmiňovány faktory environmentální (narušení imunitního systému mozku vlivem ekotoxických látek například rtuť, fluoridy) metabolické a virové, ale také změny životního stylu a očkování (Bazalová, 2017).

Pokud se budeme zabývat metabolickými faktory, tak za zmínku stojí nedokonalé trávení lepku a kaseinu. Nedokonalý metabolismus těchto látek může mít vliv na autistické chování, před metabolity lepku a kaseinu varují autisty již od 90. let minulého století britští lékaři Paul Shattock a Paul Whiteney. Tito dva britští lékaři vypracovali techniku ke stanovení metabolitů lepku a kaseinu v moči. Jejich studie ukazují, že autisté nedokáží ve svých střevech dostatečně rozštěpit lepek z pšenice ani kasein z mléčných produktů. Z lepku vzniká látka gliadomorfin a z kaseinu látka kasomorfin.

Podle koncovek látek je jasné, že se jedná o opioidní látky (opiáty). Tyto opiáty negativně ovlivňují chování autistů, proto někteří rodiče volí dietu GFCF (bez lepku a bez mléčných výrobků) (Strunecká, 2016).

Mnoho rodičů dětí s autismem a podobnými pervazivními poruchami osobnosti věřilo studii, kterou v roce 1998 zveřejnil britský lékař Andrew Wakefield, podle něj byl autismus způsoben očkováním, konkrétně kombinovanou vakcínou proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám (dále jen MMR). Jeho tvrzení bylo ale vyvráceno (Informatorium 3-8, únor 2011). Ve vztahu s očkováním můžeme mluvit o tzv. regresivním autismu. To znamená, že dítě od narození do vakcinace MMR vakcínou splňovalo veškerá kritéria normálního vývoje, po očkování ale přestalo mluvit, omezil se a zpomalil se rozvoj jeho komunikačních schopností, sociálních interakcí, zhoršily se jeho motorické schopnosti a dovednosti a v mnoha případech došlo i k poklesu IQ (Strunecká, 2016).

Šporclová (2018, s. 56) ve své knize uvádí, že si rodiče poprvé všimnou autistických symptomů u svých dětí okolo 15.-30. měsíce, protože v tomto období bývá dítě očkováno MMR vakcínou, proto dávají vývojový regres do souvislosti s očkováním. Bazalová (2017, s. 12) uvádí, výskyt PAS rapidně celosvětově narůstá, uvádí se přibližně 1:100, někdy 1:80, to znamená jedno dítě s PAS na 100 nebo 80 živě narozených dětí. Častěji jsou poruchou postiženi muži než ženy, a to v poměru 4: 1 (čtyři muži na jednu ženu).

Autismus nelze vyléčit, protože není považován za nemoc, která by byla léčitelná. Autismus je považován za celoživotní postižení, takže léčba a terapie se zaměřují na zmírnění projevů autismu a přidružených potíží a zlepšení kvality jejich života (Šporclová, 2018).

1.3. Triáda problémových oblastí společná pro PAS

PAS jsou charakterizovány hlubokým narušením v oblasti sociálních vztahů, sociální komunikace, sociálně emočního porozumění, charakteristické jsou stereotypní činnosti, omezené zájmy, adaptační obtíže, nepružné myšlení (Šporclová, 2018). Všechny poruchy autistického spektra mají společný deficit ve třech oblastech vývoje, které souhrnně nazýváme autistická triáda (RVP. © 2019).

Thorová (2016) ve své knize rozděluje triádu problémových oblastí na:

- 1. oblast sociální interakce a sociálního chování,**
- 2. oblast komunikace,**
- 3. oblast představitosti, zájmů a hry.**

Oblast sociální interakce a sociálního chování

Sociální interakce a sociální chování můžeme u dětí pozorovat již od narození a poruchy v těchto oblastech se u jednotlivých dětí s PAS výrazně liší. U dětí s PAS je sociální vývoj opožděný a některé dovednosti mohou zcela chybět. Autistické děti často nejsou schopné navazovat vztahy s vrstevníky, přestože vůči rodičům je tato schopnost zachována. Problémové je napodobování, to není tak časté a není spontánní, děti často reagují až na výzvu dospělého, problémová je i sdílená pozornost, té většinou nejsou vůbec schopné (například při slovní hříčce), často mají problém s navázáním a udržením očního kontaktu, nerozumí emocím svým ani druhých. Děti s PAS mají potíže s gesty i postoji (Thorová, 2016).

Oblast komunikace

„Poruchy autistického spektra jsou primárně poruchami komunikace. Opožděný vývoj řeči bývá velmi často první příčinou znepokojení udávanou rodiči. Porucha komunikace se u dětí s PAS projevuje na úrovni receptivní (porozumění) i expresivní (vyjadřovací), verbální i neverbální. Deficity v komunikaci u dětí s autismem a jejich kombinace jsou velmi různorodé.“ (Thorová, 2016, s. 99-100). U dětí s PAS se můžeme setkat s obtížemi ve verbální komunikaci. Děti s PAS často nemluví ani řeči nerozumí. Pokud mluví, jejich řeč je agramtická, mají nedostatečnou slovní zásobu, často nejsou schopni plynulé konverzace (Thorová, 2016).

Jak již bylo napsáno, většina dětí s PAS verbálně nekomunikuje, proto bývají využívány augmentativní a alternativní komunikační systémy (dále jen AAK). Augmentativní znamená, že ke zlepšení komunikace mohou být využity již existující prostředky (například řeč), alternativní znamená, že vyvíjíme systém, který dočasně nebo trvale řeč nahradí (APLA JIŽNÍ ČECHY © 2019). AAK se pokouší kompenzovat deficity v oblasti verbální komunikace. Cílem AAK je umožnit lidem s narušenou komunikační schopností, tedy i s PAS, dorozumívát se se svým okolím a reagovat na něj. AAK cíleně využívá gesta, pohledy očí, ale i fotografie, předměty, obrázky. U dětí s PAS se nejčastěji využívá metoda VOKS (výměnného obrázkového komunikačního systému) (APLA © 2019).

Oblast představivosti, zájmů a hry

Třetí z triády problémových oblastí je narušena schopnost představivosti. Nedostatečná představivost (imaginace) způsobuje, že dítě upřednostňuje činnosti a aktivity, které obvykle preferují podstatně mladší děti, vyhledává předvídatelnost v činnostech a upíná se tak na jednoduché stereotypní činnosti. Stereotypnost se projevuje u většiny dětí s PAS. Hra a trávení volného času se stávají nápadně odlišnými od vrstevníků, protože kvalita a vývoj hry závisí na schopnosti imaginace, motoriky, úrovni myšlení a sociálních dovednostech (nápodoba, sdílení pozornosti). Zacházení s hračkami je nestandardní a nefunkční, o nové hračky často ani nemá zájem. (Thorová, 2016). Předměty jejich zájmu mohou být různé, většinou jsou jimi však natolik zaujatí, že se jejich pozornost nedaří odvést jinam. Děti s PAS ulpívají na jedné věci, jednom tématu a jejich zaujetí je stereotypní a projevuje se pokaždé stejně. Stereotypní činnosti mohou být i reakcí dítěte na stres a takto se uklidňuje (Informatorium 3-8, leden 2010). Stereotypní činnosti bývají často spojené s vizuální, sluchovou a vestibulokochleární percepční autostimulací (pozorování určitých předmětů, obliba houpaček atd.), tato činnost může být doprovázena nápadnou pohybovou stereotypií (Thorová, 2016).

1.4. Nespecifické variabilní rysy PAS

Nespecifickými variabilními rysy nazýváme zvláštní projevy dětí s PAS, které se netýkají diagnostické triády, tedy stěžejních oblastí, ale velmi často se u dětí s PAS vyskytují. Mezi nespecifické variabilní rysy řadíme (Thorová, 2016):

- 1. Percepční poruchy**
- 2. Odlišnosti v motorickém vývoji a projevech**
- 3. Emoční reaktivitu**
- 4. Adaptabilitu**
- 5. Problémové chování**
- 6. Další časté problémy spojené s PAS**

Percepční poruchy

Percepční poruchy se mohou projevovat zvláštním způsobem vnímání, hypersenzitivitou nebo hyposenzitivitou na smyslové podněty či fascinací na smyslový vjem. Zvláštnosti ve vnímání jsou patrné u všech smyslů (Thorová, 2016).

Budeme-li se zabývat zrakovým vnímáním, tak děti s PAS nejsou schopny využívat zrak běžným způsobem, a to i bez přítomnosti oční vady. Odlišný může být způsob pozorování, prohlížení (často vnějším koutkem oka), předměty pozorují moc z blízka nebo naopak z velké vzdálenosti. Děti s PAS často ulpívají na zrakových podnětech, strnule na ně hledí (Thorová, 2016). Zrakové vnímání často komplikuje přidružená vizuální agnózie, to znamená, že dítě není schopné poznávat specifické zrakové podněty (obrázky, předměty) přestože zrak není poškozen. Některé děti na zrakové podněty reagují hypersenzitivně (přecitlivěle reagují na blesk, prudké světlo, změny osvětlení, na určité barvy) nebo naopak hyposenzitivně (nereagují pružně na změnu zrakových podnětů). Některé zrakové podněty mohou na dítě působit autostimulačně (ulpívavé a opakující se pozorování světla, prstů, stínů) (Thorová, 2016).

Sluchové vnímání je též velmi specifické. Reakce dětí s autismem na sluchové podněty bývají odlišné. Některé děti reagují na velmi silné zvuky, jiní na ně reagovat nemusí. Takto je to i v případě slabých zvuků. Děti s PAS mohou na určité sluchové vjemy reagovat hypersenzitivně (zvuk nákladního auta, vysavače, hlasité lidské řeči atd.), nebo naopak hyposenzitivně (nereagují na velmi hlučné podněty). Některé děti mohou být až fascinovány některými zvukovými podněty (reklamní znělka, ozvučené hračky, píseň), tyto podněty mohou na dítě působit autostimulačně.

Co se týče chuťového vnímání, tak děti s PAS často inklinují ke stereotypii, takže vyžadují jídla stejné barvy, stejného typu, jídla bez chuti (rohlík, chleba, rýže), nebo konzumují jen pár vybraných potravin (jogurty, sušenky) (Bazalová, 2011). Odlišnosti pozorujeme i v čichovém vnímání. Reakce na čichový podnět může být hypersenzitivní, dítě může být přecitlivělé na některé pachy (parfém, mýdlo, jídlo), na které mohou děti reagovat změnou chování, odhalit příčinu bývá těžké. Některé děti mohou být fascinovány čichovými vjemy natolik, že očichávají nejrůznější předměty (hračky, tužky). U těchto dětí bývá doporučována aromaterapie (Thorová, 2016).

Odlišná je i reakce na hmatové podněty. Některé děti vnímají hypersenzitivně dotek (mazlení, pohlazení), což ale nemusí být způsobené odmítáním sociálního kontaktu. Takto mohou reagovat na oblečení (věci přes hlavu, rukavice), činnosti spojené s dotekem (česání, umývání). Děti s PAS mohou být přecitlivělé na špinavé ruce, takže nechtějí používat barvy, pracovat s modelínou. I u hmatového vnímání může dítě inklinovat k autostimulačním činnostem, to znamená, že vyhledává určité povrchy, materiály, ale i prostory, které dítě nějakým způsobem stimulují (Thorová, 2016).

Odlíšnosti v motorickém vývoji a projevech

U dětí s PAS se objevují odlíšnosti v motorickém vývoji. Thorová (2016) ve své knize uvádí studii, která ukazuje, že přes 80 % dětí s autismem má podprůměrné motorické schopnosti. Bylo zjištěno, že neobratnost u dětí s PAS je přímo úměrná sociálním dovednostem. Z toho vyplývá, čím je dítě neobratnější, tím závažnější je forma autismu. U dětí s PAS se často objevuje stereotypie v pohybech, ta však není pro diagnózu stěžejní. Stereotypní pohyby na dítě působí autostimulačně, jako prostředek k uklidnění, nebo jako výplň volného času. Mnoho dětí kombinuje stereotypní pohyby s manipulací s předměty. Tyto tendence v chování se objevují u dětí do tří let. Děti s PAS inklinují k sebezraňujícímu stereotypnímu chování. Mezi toho chování řadíme štípání, rozdírání kůže, bouchání hlavou do okolních předmětů, údery rukama do vlastního těla, kousání, vytrhávání vlasů (trichotilomanie). Dále se mohou objevovat stereotypní pohyby celého těla (točení kolem vlastní osy, běhání do kruhu), motorické tiky (kroucení končetin, grimasy) (Thorová, 2016).

Emoční reaktivita

Emoce jsou pocity, které jsou součástí myšlení, chování a zpětné vazby. Emoce mají fyzický aspekt, kognitivní aspekt a aspekt chování (Hasson, 2015).

Fyzický aspekt emocí představuje fyzické změny, které emoce doprovázejí. Mezi fyzické změny patří zvýšený srdeční tep, pocení, pláč.

Kognitivní aspekt vyjadřuje to, co si myslíme, interpretace dané situace.

Aspekt chování představuje vnější vyjádření emocí. Vnější projevy emocí informují ostatní lidi o emočním stavu jedince (Hasson, 2015).

S termínem (emoční reaktivita) pracuje ve své knize Kateřina Thorová. S nízkou emoční reaktivitou souvisí výbuchy zlosti, úzkosti a deprese. Výbuchy zlosti jsou často vyvolány nedostatečně rozvinutou komunikační a sociální dovedností. Tyto záchvaty může vyvolat nedodržený rituál, nečekaná změna, nebo vůbec nemusí být zřejmý. Úzkost a depresi mohou vyvolávat specifické strachy (strach ze zvuků, zvířat), trvalé úzkosti (ze změn, nemoci, okolí), panické reakce (úzkosti spojené s určitým předmětem), sociální fóbie (strach z lidí) nebo separační úzkost (ta u dětí s PAS výrazně omezuje adaptabilitu dítěte). Úzkostem a depresím lze předejít strukturou a předvídatelností (Thorová, 2016).

Adaptabilita

Adaptabilita, schopnost adaptace (přizpůsobivosti), představuje soubor schopností, které usnadňují snazší aktivní přizpůsobení osobnosti prostředí, především sociálnímu (mezilidským vztahům a vazbám se škole, třídě, kurzu, na pracovišti atp. – atmosféře, vytvářené skupinou osob, se kterou je jedinc v interakci (Andromedia.cz © 2016). U dětí s PAS je tato schopnost vždy narušená. Míra narušení je individuální v souvislosti s jinými faktory (intelekt, úroveň komunikace, emoční reaktivita atd.). Míra adaptability určuje míru schopnosti dítěte fungovat v běžném sociálním prostředí, ta se může měnit s věkem dítěte a s rozvojem jeho schopností (Thorová, 2016). Abychom zlepšili fungování dítěte s PAS a umožnili mu rozvinout jeho schopnosti, musíme akceptovat jeho potíže s adaptabilitou vyplývající z multifunkčního handicapu, který poruchy autistického spektra přinášejí. Jednou z forem pomoci, kterou můžeme těmto dětem poskytnout, a připravit jim tak půdu pro lepší fungování, je vizualizovaná struktura prostředí, času nebo činnosti. Mnohé děti s PAS mají tendenci si strukturu v životě spontánně vytvářet (Thorová, 2016, s. 173).

Problémové chování

Problémové chování lze definovat jako chování, které se svou intenzitou, frekvencí nebo trváním natolik odlišuje od běžné společenské normy, že může vážně ohrozit fyzické bezpečí dané osoby nebo druhých (Emerson, 2008, s.15). Chování můžeme označit za problémové, pokud člověk není schopen své chování adekvátně vysvětlit, pokud chování ovlivňuje názory druhých lidí a pokud jakýmkoli způsobem ovlivňuje dané prostředí. Za problémová chování obecně označujeme agresi, konflikty s ostatními, záchvaty vzteku, onanii na veřejnosti, nápaditost od ostatních, destruktivní chování, nepřizpůsobivost, stereotypii, toulání a sebezraňování (Emerson, 2008). Pokud budeme mluvit o problémovém chování ve vztahu k PAS, jedná se o poslední nespecifický variabilní rys, tudíž není diagnostickým kritériem, avšak velmi často se s PAS pojí. Problémové chování je u těchto dětí obtížně předvídatelné a je impulzivní. Celkový obraz problémového chování závisí na osobnostních predispozicích dítěte a výchovném a terapeutickém přístupu. Některé problémové chování je naučené, jiné má biologický základ (Thorová, 2016). Pro zvolení vhodné terapeutické strategie je důležité problémové chování podrobně analyzovat. Problémové chování může být důsledkem primárních potíží. Budeme – li mluvit o primárních potížích dětí s PAS, je nezbytné zmínit nedostatky v oblasti percepčního a kognitivního způsobu vnímání a zpracovávání informací, komunikačním deficitu (nedostatek funkční komunikace může způsobit

frustraci, dítě reaguje problémovým chováním), socioemočním deficitu (snížená schopnost chápat sociální interakce, neschopnost orientovat se ve vztazích, porozumět emocím druhých), nevhodném prostředí a přístupech. Mezi problémové chování řadíme sebezbraňování, destruktivní činnosti, agresivitu, afektivní záchvaty, výrazné stereotypní činnosti a rituály. Děti takto často reagují, když jsou unavené, frustrované, nebo když chtějí dosáhnout autonomie (Thorová, 2016).

1.5. Popis vybraných pervazivních vývojových poruch

PVP popisují konkrétní problémy, se kterými se jedinec potýká (MKN- 10). Současná MKN- 10 dělí pervazivní vývojové poruchy následovně (© ÚZIS ČR 2010-2019):

- 1. Dětský autismus**
- 2. Atypický autismus**
- 3. Aspergerův syndrom**
- 4. Dětská dezintegrační porucha**
- 5. Jiné pervazivní vývojové poruchy**
- 6. Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby**
- 7. Rettův syndrom**

V současné době je připravována MKN- 11, která svou strukturou hierarchické klasifikace již nebude odpovídat MKN- 10, ze které budeme vycházet při popisu vybraných poruch autistického spektra. Nová revize MKN- 11 pracuje s termínem PAS, ta však vstoupí v platnost 1.1.2022 (© ÚZIS ČR 2010-2019) (© 2010 MZČR).

Dětský autismus

Dětský autismus (dále jen DA) je jednou z nejlépe prostudovaných pervazivních vývojových poruch (Hrdlička, Komárek, 2004). Jako první popsal dětský autismus rakousko – americký dětský psycholog Leo Kanner, podle něj je dětský autismus vrozený (Strunecká, 2016). Pro dětský autismus je typická patologie v oblasti sociálních vztahů, komunikace, chování, zájmů a hry. Aby se mohlo jednat o diagnózu dětského autismu, musí se problémy objevit ve všech oblastech diagnostické triády a musí se objevit před dovršením třetího roku dítěte. V oblasti sociální interakce se setkáváme s tím, že si dítě nevytvoří typickou vazbu k matce, neprojevují strach z odloučení, špatná je i reakce na sociální a emoční podněty. U dětí s DA bývá výrazně opožděná

řeč, někdy se uvádí, že se až u poloviny dětí s DA nerozvine funkční řeč. Pokud se rozvine, bývá podivná, může připomínat řeč robota. Abnormality se objevují i v chování a zájmech, ty jsou stereotypní a nefunkční. K DA je nejčastěji přidružena mentální retardace, a to až u 75 % (Hrdlička, Komárek, 2004).

Atypický autismus

Atypický autismus je velmi heterogenní diagnostická jednotka, která tvoří součást autistického spektra. Dítě splňuje jen částečně diagnostická kritéria daná pro dětský autismus. U dětí najdeme řadu specifických sociálních, emocionálních a behaviorálních symptomů, které se s potížemi, které mají lidé s autismem, shodují (Thorová, 2016, s. 184-185). Atypický autismus bývá diagnostikován až po třetím roce, problémy se objevují v triádě, avšak nenaplnuje diagnostická kritéria, přidružuje se těžká až hluboká mentální retardace. Vývoj dílčích schopností je značně nerovnoměrný. Z hlediska náročnosti péče a intervence je atypický autismus stejně náročný jako DA (Thorová, 2016).

Aspergerův syndrom

Aspergerův syndrom je velmi různorodá porucha, která má mnoho forem (Thorová, 2016). Aspergerův syndrom jako první popsal rakouský lékař Hans Asperger, podle něj je příčina genetická, avšak zdůraznil možnost vysoké inteligence u dětí s Aspergerovým syndromem (Strunecká, 2016). Za základní znaky Aspergerova syndromu můžeme považovat nedostatek empatie, jednoduché interakce, neschopnost (nebo velmi omezenou schopnost) navazovat kontakty, přesnou a jednotvárnou řeč, nemotornost, stereotypní zájmy a nedostatečnou nonverbální komunikaci. Typickým znakem řeči je pro tyto děti monotónnost hlasu, výborná slovní zásoba a vysoká odbornost jazyka navzdory jejich věku, rádi také vytvářejí novotvary. Sociální dovednosti těchto dětí jsou nedostačující, raději jsou o samotě, nevyhledávají kontakt s vrstevníky. Jejich pohyby nebývají koordinované, mají problém s chůzí, koordinací horních a dolních končetin, jemnou motorikou (se psaním). Děti s Aspergerovým syndromem bývají citlivější na dotek, teplo, hluk, avšak tolerance bolesti je u nich vyšší (O psychologii. cz © 2019). Vysoká inteligence se může projevovat nadáním v určitých oblastech (oblast literární, paměťové dovednosti, matematické a logické uvažování atd.) (Thorová, 2016).

Dětská dezintegrační porucha

Dětskou dezintegrační poruchu poprvé popsal vídeňský speciální pedagog Theodore Heller. Od dětského autismu se dětská dezintegrační porucha liší pozdější dobou nástupu prvních symptomů. Mezi projevy dětské dezintegrační poruchy patří emoční labilita, záchvaty vzteku, potíže se spánkem, agresivita, úzkost, dráždivost, hyperaktivita, špatná koordinace pohybů, abnormální reakce na sluchové podněty. Nástup poruchy je uváděn mezi druhým až desátým rokem, nejčastěji se objevuje mezi třetím a čtvrtým rokem, kdy dochází k deterioraci intelektu, to znamená, že dítě pozbude nabytých dovedností (např. přestane mluvit). Příčina vzniku této poruchy není doposud známá. Děti s dezintegrační poruchou mívají přidruženou těžkou formu mentální retardace, epilepsii a jsou více sociálně otažití. Děti s dezintegrační poruchou mají stejně jako lidé s jinými poruchami autistického spektra potíže s komunikací a sociálním chováním (Thorová, 2016).

Jiná pervazivní vývojová porucha

Diagnostika jiné pervazivní vývojové poruchy není přesně definovaná, protože symptomatika je velmi různorodá. Tyto děti bývají velmi náročné. Narušená bývá oblast komunikace, sociální interakce i hry, ale ne do takové míry, aby odpovídaly diagnóze autismu nebo atypického autismu.

Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

Hyperaktivní poruchu sdruženou s mentální retardací a stereotypními pohyby MKN – 10 definuje jako, *poruchu, která je špatně definovatelná s nejistou nozologickou validitou. Označuje skupinu dětí s těžkou mentální retardací (IQ pod 34), jejichž hlavní problém tkví v hyperaktivitě a v poruchách pozornosti, ale i ve stereotypním chování.* (MKN – 10).

Rettův syndrom

Rettův syndrom je geneticky podmíněná pervazivní porucha, která se vyskytuje pouze u žen. Pro Rettův syndrom je charakteristický normální vývoj až do pátého měsíce života, poté následuje ztráta řeči, manuálních dovedností a zpomalení růstu hlavy. Charakteristické jsou kroutivé, svíravé pohyby rukou, které mohou připomínat mytí rukou. Dále se objevují problémy s dechem, skolióza nebo kyfóza. Vývoj Rettova syndromu je popisován ve 4 stádiích: 1. stádium časná stagnace (6. měsíc – 1,5 roku), 2. rychlý vývojový regres (mezi 1. a 2. rokem a trvá 13–19 měsíců), 3. pseudostacionární

stádium se objevuje ve 3–4 letech, ale může být opožděno, 4. stádium pozdní motorické degenerace, to se objevuje ve školním věku nebo v časně adolescenci. Čtvrté stádium končí invaliditou, někdy i imobilitou a upoutáním na kolečkové křeslo (Hrdlička, Komárek, 2004).

1.6. Diagnostika PAS

Neexistuje žádné laboratorní vyšetření ze vzorku krve nebo moči, které by potvrdilo nebo vyloučilo autismus. Diagnostika autismu proto spočívá v důkladném popisu chování v oblastech pro autismus charakteristických – nápadnostmi v sociálních vztazích a komunikaci, opakováním stejných činností, adaptačních obtížích (Šporclová, 2018, s. 16). Při stanovování komplexní diagnózy je zapotřebí spolupráce odborníků jako pediatrů, psychiatrů, psychologů, učitelů, neurologů, logopedů, pracovníků pedagogicko- psychologických poraden a speciálně- pedagogických center, ti využívají screeningových metod, na jejichž základě pak stanovují diagnózu. Diagnóza bývá stanovena nejdříve po 2. roce (Hrdlička, Komárek, 2004). V současné době je kladen tlak na sjednocení postupů při diagnostice a definování odbornosti, diagnózu bude nutné stanovit v sektoru zdravotnictví (Bazalová, 2017, s. 35). V České republice se v současné době hojně využívají screeningové testy CARS, ADOS a český screeningový dotazník DACH (Thorová, 2016).

CARS – Childhood Autism Rating Scale – Škála dětského autistického chování. Patří mezi nejčastěji využívané posuzovací škály, které byly vypracovány v rámci TEACCH programu. Tato škála hodnotí 15 oblastí: vztah k lidem (zde sleduje sociální chování, zájem o druhé, kontakt s druhými lidmi), imitaci (zde hodnotí schopnost nápodoby), emocionální reakce (zde se hodnotí přiměřenost emocí v konkrétních situacích), motoriku (zde se zaměřujeme na stereotypní pohyby, autostimulační chování), užívání předmětů a hru (zde sledujeme jakým způsobem si hraje s hračkami, jak zachází s věcmi), adaptace na změnu (zde pozorujeme schopnost dítěte přizpůsobit se nové situaci), zrakovou reakci (zde si všímáme odlišností v zrakovém vnímání, reakce na zrcadlo, světlo), sluchovou reakci (zde si všímáme, jakým způsobem reaguje na běžné zvuky), čichovou, chuťovou a hmatovou reakci (zde si všímáme jakým způsobem reaguje na bolest, dotek, jídlo), strach a nervozitu (zde hodnotíme úzkost a strach, které jsou vyvolané situací), verbální komunikaci (zde hodnotíme verbální vyjadřování, žargon, echolálii, neologismy), neverbální komunikaci (zde hodnotíme neverbální

vyjadřování, používání mimiky, gest), úroveň aktivity, úroveň intelektových funkcí, celkový dojem. Každá z položek se hodnotí na stupnici od 1 do 4 podle frekvence a intenzity abnormálních projevů v dané oblasti. Tyto výsledky orientačně určují stupeň závažnosti poruchy. CARS není určený pro diagnózu, ale pro screening (Hrdlička, Komárek, 2004).

ADOS – Autism Diagnostic Observation Schedule. Tento test je určen pro každého, u koho vzniklo podezření na PAS. Jedná se o částečně strukturovaný test, který se zaměřuje na sociální chování a komunikaci. Test je rozvržen do modulů (Autismus a Aspergerův syndrom © 2019). Tyto čtyři moduly se mohou v některých činnostech prolínat, avšak vyhodnocování probíhá na základě chronologického věku a verbální řeči. 1. modul je určen pro malé děti, které ještě nevyužívají pravidelně frázovanou řeč, 2. modul je určen pro děti, které frázují, ale ještě plynule nemluví, 3. modul je určen pro starší děti mezi 12. a 16. rokem, 4. modul je určen pro dospívající a dospělé. Třetí a čtvrtý modul si je velice podobný, rozdíl je v získávání dat, u 3. modulu se jedná o hru, zatímco u 4. modulu se jedná o rozhovor (Thabtah, 2017).

DACH – Dětské autistické chování. Jedná se o českou screeningovou metodu, která vychází z diagnostických kritérií MKN – 10, DSM IV a z položek screeningového testu CHAT a má formu jednoduchého dotazníku směřovaného na rodiče. Dotazník obsahuje 74 otázek, které se zaměřují na oblast smyslového vnímání, verbální a neverbální komunikaci, sociální chování, motoriku, emotivitu, hru a způsob trávení volného času, problémové chování a schopnost adaptace, neobsahuje však veškerý výčet symptomů. DACH je určen pro rodiče dětí od 1 a půl roku do 5 let (Thorová, 2016).

2. Inkluzivní vzdělávání dětí s poruchou autistického spektra

Inkluzivní vzdělávání vychází z požadavku přizpůsobení edukačního prostředí žákům. V takovém prostředí lze pracovat s heterogenní skupinou žáků a akceptovat tak různorodost pohlaví, etnicity, kultury, jazyka, sociálního prostředí, popř. věku, lze také pracovat s různou úrovní předpokladů včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či mimořádným nadáním. Inkluzivní vzdělávání dává možnost vytvoření „školy pro všechny“ (NÚV – Národní ústav pro vzdělávání © 2011 – 2019).

2.1. Vymezení pojmů integrace/inkluze

Integrace

Integrací rozumíme začlenění jedince, který byl doposud ze společnosti vyloučen. Jejím cílem je nalézt způsob, jak jedince zařadit zpět do společnosti (Anderliková, 2014). V současné době rozlišujeme dva směry integrace, asimilační a koadaptační. Asimilační směr integrace chápe znevýhodnění jako záležitost jedince, který se snaží vyrovnat chování intaktní společnosti, ta je pro jedince vzorem. Koadaptační směr integrace chápe znevýhodnění jako společný problém. Snaha o integraci je vzájemná, podílí se na ní společnost i znevýhodněný jedinec (Vančová, 2007). Opakem integrace je segregace, to znamená, že *děti, které se mají vzdělávat, se rozdělují podle předem vymezených kritérií na určité podskupiny. Při takovém selektivním přístupu se vychází z názoru, podle kterého je možné žákům poskytnout optimální podmínky edukace pouze v co nejhomogenizovanějších skupinách* (INKLUZE V PRAXI. CZ © 2019).

Inkluze

Pojem inkluze je odvozen z anglického slova inclusion, což v překladu znamená zahrnutí, v širším slova smyslu příslušnost k celku. V případě inkluze se nejedná jen o optimalizovanou a rozšířenou integraci, jedná se o koncept, podle kterého by všechny děti měly být zařazeny do hlavního vzdělávacího proudu bez ohledu na stupeň jejich postižení (Hájková, Strnadová, 2010). Inkluze a inkluzivní vzdělání je tedy založeno na rovnocennosti jedinců, aniž by se předpokládala normalita. Cílem inkluze je odstranění překážek, se kterými se běžně setkáváme (např. vzdělávání, trh práce, sociální izolace...) (Anderliková, 2014). Inkluzivním vzděláváním se zabývá inkluzivní

pedagogika, která hledá možnosti optimální edukace dětí s postižením, narušením, ohrožením (dále jen PNO) v podmínkách běžných škol a školních zařízení. Cílem inkluzivního vzdělávání je sociální adaptace jedince s postižením (Lechta, 2010). Opakem inkluze je exkluze. Exkluze je v širším slova smyslu definována jako vyčleňování jedince nebo skupiny ze společnosti (Arts Lexikon ©2017). Úspěšnost inkluzivního vzdělávání dítěte s PAS závisí na míře jeho autistických projevů, na jeho možnostech, jeho kapacitě. Důležitou roli hrají možnosti dané školy, pedagogů, ale i kolektivu dětí, do kterého je dítě s PAS zařazeno (Lechta, 2010).

3. Integrace dítěte s poruchou autistického spektra do předškolního vzdělávání běžné mateřské školy

V současné době se předškolní vzdělávání dětí s PAS řídí podle platného školského zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (AION CS, s.r.o.© 2010-2019). V České republice je dětem garantováno vzdělávání v plném rozsahu od předškolního vzdělávání až po vysokoškolské vzdělávání, které je realizováno s ohledem na jejich individuální možnosti a závažnost handicapu (Šporclová, 2018).

3.1. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami*

Pojmem děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami označujeme v souladu se školským zákonem vzdělávající se jedince, kteří k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění a užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebují poskytnutí podpůrných opatření. Jedná se o nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách, které odpovídají zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka a které těmto žákům bezplatně poskytuje škola a školské zařízení (NÚV – Národní ústav pro vzdělávání © 2011 – 2019).

3.2. *Možnosti vzdělávání dětí s PAS v ČR*

V České republice mohou být žáci s PAS v rámci individuální integrace vzdělávání v běžné mateřské, základní i střední škole. Pokud jsou žáci s PAS zařazeni do specializovaných tříd pro žáky s PAS, jedná se o skupinovou integraci. Další formou vzdělávání je individuální integrace do školy zřízené pro žáky s jiným zdravotním postižením. Žáci s PAS mohou být vzdělávání i individuálně v domácím prostředí. Poslední možností, jak vzdělávat žáky s PAS je kombinace integrace do kolektivu a individuální práce s pedagogem mimo prostor třídy (Šporclová, 2018).

3.3. *Podpůrná opatření*

Pokud je dítě s PAS integrováno do běžné mateřské školy, potřebuje vyšší míru podpory, z důvodu obtíží v sociálních vztazích, komunikaci, ale i přizpůsobivosti. Dětem s PAS bývají na základě vyšetření ve speciálně pedagogickém centru (dále jen

SPC) přiřčena podpůrná opatření, která umožňují přizpůsobit formu, strukturu, ale i obsah vzdělávání. Podpůrná opatření (dále jen PO) upravují očekávané výstupy, umožňují využívání speciálních metod, postupů, kompenzačních pomůcek, ale také vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (dále jen IVP), vzdělávání s pomocí asistenta pedagoga (Šporclová, 2018). Posouzení rozsahu PO a zařazení do příslušného stupně je v kompetenci školského poradenského zařízení, v našem případě SPC, ve kterém působí odborník na problematiku PAS. SPC v tomto případě plní funkci metodickou, poradenskou a intervenční v oblasti inkluzivního a speciálního vzdělávání dětí s PAS (UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI © 2015–2019).

3.3.1. Asistent pedagoga v mateřské škole

Asistent pedagoga (dále jen AP) je, podle zákona o pedagogických pracovnících, pedagogický pracovník vykonávající přímou pedagogickou činnost ve třídě, ve které se vzdělávají děti nebo žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo ve škole zajišťující vzdělávání dětí a žáků formou individuální integrace (MŠMT, © 2013 – 2019 MŠMT). AP poskytuje, podle vyhlášky 248/2019 Sb., podporu jinému pedagogickému pracovníku při vzdělávání žáka či žáků se SVP v rozsahu PO, dále mu pomáhá při organizaci a realizaci vzdělávání, podporuje samostatnost a aktivní zapojení žáka do všech činností uskutečňovaných ve škole v rámci vzdělávání (© AION CS, s.r.o. 2010-2020). Hlavními činnostmi AP jsou pomoc při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při adaptaci do školního prostředí, pomoc při výuce a přípravě na ni, v nezbytných případech pomoc při sebeobsluze (Kendíková, 2016). Vyhláška odlišuje náplň práce AP podle kvalifikačních požadavků, rozlišuje tedy pozici s většími požadavky na kvalifikaci (asistent s maturitou), pozici s menšími požadavky na kvalifikaci (asistent bez maturity) (Němec, Martinovská, 2018).

Pokud je profese AP zavedena do prostředí MŠ, je důležité, aby splňoval kvalifikační podmínky (podle zákona č. 563/2004 Sb.), měl cit pro práci s dětmi předškolního věku, aby dobře vycházel s učiteli ve třídě, důležitá je i schopnost komunikovat nejen s rodinou dítěte, ale i všemi ostatními rodiči. Je důležité, aby na začátku spolupráce byly jasně vymezené role, porozumění pozice AP a vztah AP a učitelky, včetně určení rozsahu přímé a nepřímé práce. Ředitelka je zodpovědná za kvalitu PO školy, tedy i za zavedení pozice AP do konkrétní třídy, pro danou skupinu dětí s konkrétními specifickými PO, ale i za spolupráci AP a učitelky. Základní metodickou podporu by asistentovi pedagoga měly poskytovat učitelky, se kterými spolupracuje. Asistent

pedagoga pracuje ve třídě tak, aby měl učitel dostatek času na dítě se SVP (Němec, Martinovská, 2018).

V mateřské škole se můžeme setkat s AP, který poskytuje podporu v rámci PO dětem s PAS. Práce AP je zaměřena na rozvoj dílčích oblastí (u PAS jsou to problémy v oblasti komunikace, sociálního chování, hry a fantazie). Žádoucí je tedy rozšiřování slovní zásoby (AAK, piktogramy), rozvoj sociálních vztahů (s dětmi, dospělými), pomoc při orientaci v prostou MŠ. AP pomáhá dítěti s PAS také v rozvoji sebeobsluhy (oblékání, stravování, užívání toalety). MŠ dále rozvíjí pracovní pozornost dítěte, schopnost soustředit se na zadaný úkol, ta usnadňuje přechod do základního vzdělávání (Němec, Martinovská, 2018).

3.3.2. Individuální vzdělávací plán

Individuální vzdělávací plán (dále jen IVP) patří k základní dokumentaci dítěte s PAS (Čadilová, Housarová, Janderková, Kendíková, 2016). IVP je popsán ve vyhlášce 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně se jím zabývá §3. IVP vypracovává škola, v našem případě mateřská škola, na základě doporučení školského poradenského zařízení a žádosti zletilého žáka, nebo jeho zákonných zástupců. IVP je závazný dokument, který zajišťuje speciální vzdělávací potřeby žáka. IVP vychází se školního vzdělávacího programu, obsahuje údaje o druzích a stupních poskytovaných podpůrných opatřeních, identifikační údaje žáka, ale i údaje o pedagogických pracovnících, kteří se na vzdělávání žáka podílejí (AION CS, s.r.o.© 2010-2019). Při tvorbě IVP je žádoucí spolupráce s odborníky, kteří mají dítě na starost, ale také s rodiči. IVP by měl být vypracován již před nástupem dítěte do zařízení, IVP je živý dokument, takže jej lze v průběhu doplňovat a aktualizovat podle aktuálního stavu žáka a jeho možností. Za zpracování tohoto dokumentu odpovídá ředitel školy, který však jeho zpracováním může pověřit výchovného poradce. Se zněním IVP je seznámen ředitel i zákonní zástupci dítěte, kteří souhlas stvrdí podpisem dokumentu (Čadilová, Housarová, Janderková, Kendíková, 2016).

U žáků s PAS je IVP velmi důležitým dokumentem. Lidé s touto diagnózou mají rádi určitá zažitá pravidla a rituály, které často přispívají ke kladnému vnímání školního prostředí. Ty mohou být zahrnuty do IVP a využity při studiu jako motivační prvek (Čadilová, Housarová, Janderková, Kendíková, 2016, s. 103).

IVP podléhá pravidelnému hodnocení, ve škole by mělo být IVP hodnoceno pololetně, na základě záznamů a posouzení úspěšnosti zvolených metod a postupů. Průběžné vyhodnocování může posloužit jako ukazatel dalšího směru rozvoje, využití nových strategií a postupů. Na základě hodnocení může být IVP upravován a aktualizován (Čadilová, Žampachová, 2016).

Protože vývojový profil dítěte s PAS bývá většinou nerovnoměrný, lze jako podklad pro tvorbu funkčního IVP využít Edukačně hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra, pomocí kterého může pedagog sledovat vývoj a konkrétně na něj reagovat (Čadilová, Žampachová, 2015).

3.4. Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami (AION CS, s.r.o.© 2010-2019). Pro děti s PAS v České republice existují zařízení, která poskytují speciální předškolní vzdělávací programy (např. v Praze, Brně, Šumperku). Takovýto vzdělávací program bývá velmi náročný co se týče pedagogických pracovníků. Děti s PAS mohou být vzdělávány ve speciální mateřské škole, častěji však tyto děti bývají zařazeny do běžného vzdělávacího proudu, tedy do běžné mateřské školy. Integrujeme-li dítě s PAS do běžné mateřské školy je žádoucí, dostatečně posílit personál školy. Existují mateřské školy, ve které integrace probíhá ideálně, to znamená že, rodiče po zjištění diagnózy informují ředitele školy, škola se zkontaktuje s příslušným školským poradenským zařízením, které škole poskytne pokyny k integraci. Na základě těchto informací požádá škola o navýšení finančních prostředků (zřídí pozici asistenta pedagoga), učitelé absolvují potřebná odborná školení zaměřená na výchovu a vzdělávání dětí s PAS. Pokud děti s PAS nejsou zralé na vstup do základní školy, bývá i jim doporučen odklad školní docházky. Obecně platí, že u dětí s nerovnoměrným vývojem bývá odklad doporučen vždy (Thorová, 2016). Vzdělávání v mateřské škole je v souladu s principy kurikulární politiky zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR, tedy v Bílé knize (RVP PV, 2018). Pokud je dítě s PAS integrováno do běžné mateřské školy, měly by být při jeho

vzdělávání dodržovány hlavní zásady práce jako zavedení přesného a důsledného denního režimu a jasných pravidel, využívání vizualizace, konkrétní odměny, empatie, trpělivost, velmi úzká spolupráce s rodiči (Mazánková, 2018).

3.5. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu vzdělávacích programů škol, v našem případě mateřských škol. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (NÚV – Národní ústav pro vzdělávání © 2011 – 2019).

Rámcové cíle a záměry předškolního vzdělávání jsou pro vzdělávání všech dětí společné. Děti se SVP jsou vzdělávány podle IVP, který si zpracovává mateřská škola na základě doporučení školského poradenského zařízení (dále jen ŠPZ). Dětem se SVP jsou rámcové cíle upravovány tak, aby v maximální míře odpovídaly možnostem dítěte. Je nutné si však uvědomit, že individuální potřeby dětí jsou odlišné. Cílem je děti plně zapojit a maximálně využít vzdělávacího potenciálu každého dítěte s ohledem na jeho individuální možnosti a schopnosti. Učitel proto musí do vzdělávací strategie zahrnout PO.

Rozvoj osobnosti dítěte s přiznanými PO závisí na citlivosti a přiměřeném působení okolí. Je tedy nutné vytvořit vhodné podmínky pro pozitivní přijetí dítěte se SVP. Při vzdělávání dětí se SVP je žádoucí úzká spolupráce rodiny a pedagogů (RVP PV, 2018). Mateřská škola si ve svém ŠVP stanoví pravidla a průběh tvorby, realizaci a vyhodnocování IVP. Dále zde může MŠ uvést osoby zodpovědné za vzdělávání dětí se SVP.

3.5.1. Podmínky vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními

Podmínky pro vzdělávání dětí se SVP musí vycházet z jejich individuálních potřeb. (RVP PV, 2018).

Pokud má být vzdělávání dětí se SVP úspěšné, je třeba zajistit, popřípadě umožnit:

- 1. uplatňování principu diferenciací a individualizace vzdělávacího procesu při plánování a organizaci činností, včetně určování obsahu, forem i metod vzdělávání*

2. *realizaci všech stanovených podpůrných opatření při vzdělávání dětí*
3. *osvojení specifických dovedností v úrovni odpovídající individuálním potřebám a možnostem dítěte zaměřených na samostatnost, sebeobsluhu a základní hygienické návyky v úrovni odpovídající věku dítěte a stupni postižení*
4. *spolupráci se zákonnými zástupci dítěte, školskými poradenskými zařízeními, v případě potřeby spolupráci s odborníky mimo oblast školství*
5. *snížení počtu dětí ve třídě v souladu s právními předpisy*
6. *přítomnost asistenta pedagoga podle stupně přiznaného podpůrného opatření (RVP PV, 2018, s. 36).*

3.6. Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) je dokument vycházející z RVP PV a dalších obecně platných předpisů, podle něhož se uskutečňuje vzdělávání v každé mateřské škole. ŠVP by měl být jasný, stručný a měl by být obrazem dané mateřské školy. ŠVP je dokumentem veřejným a pro mateřskou školu je součástí dokumentace. Každý ŠVP by měl obsahovat **identifikační údaje o mateřské škole, obecnou charakteristiku školy, podmínky vzdělávání, organizaci vzdělávání, charakteristiku vzdělávacího programu, vzdělávací obsah, evaluační systém a pedagogickou diagnostiku** (RVP PV, 2018).

Pokud se v mateřské škole vzdělává dítě se SVP (tedy i s PAS), měla by se tato skutečnost, podle platné legislativy (§5školského zákona), promítnout i ve ŠVP, konkrétně v **obecné charakteristice školy** nebo **charakteristice vzdělávacího programu** (Čadilová, Housarová, Janderková, Kendíková, 2016).

4. PRAKTICKÁ ČÁST

4.1. Výzkumný problém, cíl výzkumu, výzkumné otázky

Výzkumný problém

Předpokládá se, že všechny vzdělávací instituce se na tuto skutečnost adaptují. Zařazení dětí, žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do hlavního vzdělávacího proudu však vyžaduje určité změny v instituci. Některé změny jsou již popsány, avšak doposud není komplexně objasněno, kolik a jaké změny se při individuální integraci realizují. Zároveň se ve společnosti častěji objevuje problematika PAS. Důvodů pro zvýšený výskyt této diagnózy je mnoho a stále není zvýšený výskyt dostatečně objasněn. V rámci samotné diagnózy se však též objevují specifika, která mohou ovlivnit změny v instituci (např. konkrétní diagnóza, individuální možnosti dítěte, ale i připravenost pedagogů na vzdělávání dítěte s PAS, znalost problematiky PAS).

Cíl výzkumu

Cílem praktické části bakalářské práce je objasnit specifické jevy, které se objevují při integraci dítěte s PAS do prostředí MŠ v případě, kdy MŠ nemá doposud zkušenosti s individuální integrací žáka s PAS.

Výzkumné otázky

Vzhledem k cíli bakalářské práce byly formulovány výzkumné otázky, které vychází z výzkumného problému.

Na základě výzkumných otázek byly zformulovány otázky do polostrukturovaných rozhovorů, jejichž zodpovězení by mělo vést k zodpovězení výzkumných otázek a následně výzkumného cíle.

Výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem byl upraven ŠVP (školní vzdělávací program), jakým způsobem bylo upraveno vzdělávání dítěte s PAS?
2. Jaké podmínky byly vytvořeny, aby mohlo být dítě s PAS přijato ke vzdělávání?
3. Jakým způsobem byli připravováni pedagogičtí pracovníci na práci s dítětem s PAS?
4. Jak mateřská škola (její zaměstnanci) pohlíží na integraci?
5. Jaká je znalost zaměstnanců problematiky PAS?
6. Jakým způsobem mateřská škola spolupracuje s rodiči, ŠPZ?

4.2. Metodologie, popis metody

Pro zodpovězení výzkumného cíle byla zvolena metodika kvalitativního výzkumu. Na počátku kvalitativního výzkumu je výzkumné téma, které určuje výzkumné otázky, tyto otázky lze v průběhu výzkumu upravovat a doplňovat. Kvalitativní výzkum se provádí na základě dlouhodobého a intenzivního kontaktu (v našem případě kontaktu s institucí). Výzkum tedy probíhá v přirozeném prostředí s omezeným počtem jedinců. Výhodou kvalitativního přístupu je, že nezkoumáme případ jen na jeho povrchu, ale prozkoumáváme jej hloubky. Nevýhodou tohoto přístupu je, že získané informace nejsou zobecnitelné a přenosné (Hendl, 2005).

Kvalitativní výzkum má své designy, jedním z nich je i případová studie, kterou budeme využívat. Případová studie se zabývá detailním studiem případu, jeho jádrem, proto vyžaduje dostatek času. Studie nám umožňuje porozumět případu v jeho přirozeném prostředí. Pro sběr dat jsou využívány veškeré dostupné metody – pozorování, analýza dokumentů, rozhovory (Švaříček, Šedřová, 2014).

Výzkumným případem je v našem výzkumu instituce mateřské školy.

Nejprve jsem oslovila instituci mateřské školy, konkrétně paní ředitelku, která souhlasila s výzkumem, jehož cílem bylo popsat specifické změny, které se v instituci dějí při individuální integraci dítěte s PAS. Instituce mateřské školy integrovala dítě s PAS poprvé, tudíž neměla s integrací žádné přechozí zkušenosti. Tato skutečnost byla vítána.

Vedení MŠ vyhovělo mé žádosti provést výzkum, a tak jsem mohla oslovit další pedagogické pracovníky, kteří byli cílovou skupinou. Taktéž s výzkumem souhlasili. Každý pedagogický pracovník byl seznámen s *Informacemi pro účastníky výzkumu* (příloha č. 6) a svým podpisem stvrdili *Informovaný souhlas* (příloha č. 7).

4.3. Charakteristika cílové skupiny

Praktická část bakalářské práce je realizována v mateřské škole. Vedení mateřské školy bylo s výzkumem seznámeno a následně s ním souhlasilo. Cílovou skupinou jsou tedy pracovníci dané mateřské školy, to znamená ředitelka MŠ, učitelky a asistentka pedagoga. Pro každou skupinu budou vytvořeny otázky, které budou pracovníci zodpovídat v rámci polostrukturovaných rozhovorů. Zodpovězení otázek by mělo vést k zodpovězení výzkumných otázek.

4.4. Technika sběru dat a průběh realizace výzkumu

Pro sběr kvalitativních dat byly využity techniky pozorování, analýza dokumentů a polostrukturované rozhovory.

Pozorování

Pozorování patří mezi nejdůležitější metody kvalitativního výzkumu (Hendl, 2005). Pro výzkum bylo zvolené zúčastněné pozorování, jehož cílem bylo zjistit a popsat specifické změny, které probíhají při individuální integraci dítěte s PAS.

Analýza dokumentů

V rámci analýzy dokumentů byly analyzovány tyto dokumenty:

- Školní vzdělávací program
- Školní řád
- Evidenční list
- Třídní vzdělávací program
- Doporučení ze SPC
- IVP
- Měsíční přehled výchovně vzdělávací práce
- Zpráva z výjezdu SPC

Polostrukturované rozhovory

Rozhovory byly vedeny se zaměstnanci mateřské školy, to znamená s ředitelkou, učitelkami a asistentkou pedagoga. Všichni zúčastnění souhlasili s využitím poskytnutých informací pro potřebu bakalářské práce podepsáním **informovaného souhlasu** (příloha č.7). Rozhovory probíhaly v budově MŠ a byly pořizovány audionahrávky, které byly následně doslovně přepsány (příloha č. 5).

Otázky do polostrukturovaných rozhovorů byly rozděleny podle toho, komu byly pokládány. Odlišné otázky byly položeny ředitelce mateřské školy, otázky byly více zaměřeny na přístup instituce k integraci. Na jiné otázky odpovídaly učitelky, které přímo do kontaktu s dítětem s PAS nepřijdou. Odlišné otázky byly položeny učitelkám, které jsou v každodenním přímém kontaktu s dítětem s PAS. Jinak formulované byly i otázky pro asistentku pedagoga.

4.5. Etika výzkumu

Před samotným zahájením výzkumu byla oslovena instituce mateřské školy, která souhlasila s realizací výzkumného šetření. V rámci zachování anonymity nebudou v práci uvedena žádná data, která by mohla vést k identifikaci informantů, v souladu se zákonem číslo 110/ 2019 Sb. o zpracování osobních údajů (© AION CS, s.r.o. 2010-2020). V souladu s tímto zákonem není uveden název instituce a jmenování nebudou ani informanti. Součástí přílohy je i informace pro účastníky.

4.6. Výsledky výzkumu

V této kapitole budou popsány výsledky jednotlivých technik, které byly pro sběr dat využity.

4.6.1. Výsledky ze zúčastněného pozorování

Data sbíraná zúčastněným pozorováním jsem sbírala jako pracovnice dané MŠ. Zúčastněné pozorování probíhalo rok a půl školního roku, tedy od září 2018 do prosince 2019.

V MŠ se nachází pět plně obsazených tříd, přičemž do jedné třídy je integrováno dítě s PAS.

V rámci dlouhodobého pozorování jsem měla možnost sledovat změny v instituci a počátky individuální integrace dítěte s PAS do běžné třídy.

Tím je myšleno:

- Vytvoření vhodného prostředí pro dítě s PAS

Před nástupem dítěte s PAS byla třída přizpůsobena potřebám integrovaného dítěte. Dítěti bylo vytvořeno samostatné místo, kde má klid na práci a není nijak rušeno ostatními dětmi. Přítomnost dětí aktivně vyhledává. Z dosahu byly odstraněny hračky, které by mohly být pro dítě s PAS nebezpečné. Učitelky se snažily zajistit dostatek pomůcek a hraček, které odpovídaly zájmům a potřebám dítěte s PAS. V šatně má své dvojmísto, které není v centru šatny, a tak má AP i dítě s PAS dostatek prostoru na převlékání. V koupelně je ručník umístěn na klidném místě, kde není tak velká koncentrace dětí.

- Nastavení spolupráce s rodinou

Před samotným nástupem dítěte s PAS do MŠ byla s rodinou sjednána schůzka, která proběhla přímo doma u dítěte. Schůzky se zúčastnili oba rodiče. Učitelky a AP měly

možnost se s nimi seznámit mimo instituci MŠ. Rodiče učitelky a AP seznámili s diagnózou, potřebami dítěte, stereotypy. Pracovnice MŠ měly možnost pozorovat dítě v jeho přirozeném prostředí. Některé se s dítětem s PAS setkaly poprvé.

- Začleňování dítěte s PAS do běžného kolektivu

Před začátkem školního roku byla v MŠ uskutečněna rodičovská schůzka. Po domluvě s maminkou integrovaného dítěte byla ostatním rodičům sdělena skutečnost, že do třídy je integrováno dítě s PAS. Rodiče ostatních dětí byli informováni o individuálních zvláštностech dítěte s PAS.

Učitelky, vhodnou formou a přiměřeně věku, sdělily intaktním dětem zvláštnost dítěte s PAS. Děti byly informovány o jeho specifických projevech, o jeho problémech v komunikaci. Děti byly aktivně zapojeny do péče o dítě s PAS (např. přinesení pomůcky, podání bačkorek). Intaktním dětem dělalo nejvíce problém nevsímat si nadměrné pohyblivosti u jídla, měly tendenci to opakovat. To ale během krátké doby odeznělo a děti jsou s dítětem s PAS plně sžity a jeho projevy a chování berou jakou běžnou součást života ve třídě.

- Zpracovávání IVP na základě zprávy ze SPC

IVP byl zpracován na základě zprávy ze SPC. Na jeho vypracování se podílela učitelka, která má integrované dítě ve třídě a se vzděláváním dětí s PAS má z kolektivu nejvíce zkušeností. IVP byl zpracován podle EHP na doporučení SPC. S IVP byli před začátkem školního roku seznámeni rodiče, kteří svým podpisem stvrdili, že s ním souhlasí. Kopii dostali domů. IVP byl odeslán i do SPC.

- Výběr vhodných pomůcek

Pomůcky byly vybírány na základě doporučení SPC. Učitelky vybíraly názorné manipulační pomůcky na rozvoj dílčích funkcí (labyrinty, dřevěné skládačky a „vkládačky“, dřevěné věže, puzzle), pomůcky na podporu komunikačních dovedností (sady obrázků). V rámci speciálních pomůcek byl pořízen laminovací stroj a laminovací folie, dále pak kroužkový vazač a kroužky na vazbu. Velké množství pomůcek si samy vyrábí učitelky a AP.

- Uvádění strukturovaného učení a náhradního komunikačního systému do praxe

Strukturované učení bylo do praxe zaváděno velmi pozvolně. Dítě se nejprve muselo adaptovat na nové prostředí a na nové lidi. Nejprve byly zjišťovány dosavadní znalosti a dovednosti dítěte. K plnění úkolů byly používány třídící krabičky. Dítě na ně velmi dobře reagovalo. Komunikace s dítětem je velmi náročná vzhledem k tomu, že dítě nemluví. Mluvená řeč byla nejprve doprovázena reálnými věcmi (např. jde se do koupelny, dítě do ruky dostalo gumovou kachničku, kterou si položilo na umyvadlo). Reálné věci byly postupně nahrazovány fotografiemi reálných věcí. Dítěti byla vytvořena nástěnka s fotografiemi na suchý zip. Pokud dítě něco od učitelky nebo AP požaduje, dojde k nástěnce, vezme si obrázek a zanese ho učitelce. Tento systém je zatím aplikován na věci, o kterých učitelky nebo AP vědí, že je dítě často vyžaduje.

- **Návštěva SPC a rané péče**

Návštěva SPC i rané péče proběhla po konzultaci s učitelkami, ředitelkou a rodiči. Obě instituce se do mateřské školy ohlásily s předstihem. Z obou institucí se dostavila jedna pracovnice, která se nejprve ohlásila u ředitelky MŠ a následně se odebrala do třídy, ve které je integrováno dítě s PAS. Obě zástupkyně institucí zajímalo, jakým způsobem probíhá spolupráce a komunikace s rodiči, jak se dítě s PAS projevuje v kolektivu a jak dítě s PAS přijal kolektiv intaktních dětí. Pracovnice ze SPC se zajímala o uvedení PO do praxe. Tím je myšleno IVP a jeho naplňování, práce asistentky pedagoga, pomůcky, zadávání a vyhodnocování úkolů, vytvoření prostředí pro dítě (vlastní stůl, nábytek na pomůcky), zavádění náhradního komunikačního systému (reálné fotografie, vytvoření nástěnky).

Obě instituce vypracovaly zprávu z výjezdu, která velmi kladně hodnotí práci učitelek a asistentky pedagoga. Z jejich pohledu probíhá integrace dítěte s PAS velmi dobře a má pozitivní vliv na jeho další vývoj.

4.6.2. Výsledky z analýzy dokumentů

Výsledky analýzy dokumentů:

- **Školní vzdělávací program**

Po zvolení nové ředitelky byl vytvářen nový ŠVP, protože starý nepočítal se vzděláváním dětí se SVP.

ŠVP vychází z potřeb dětí, výsledků evaluace předchozího školního roku, předchozího ŠVP, z analýz absolvovaných vzdělávacích seminářů, studií odborné literatury a postupně získávaných vlastních zkušeností. Školní vzdělávací program je rozdělen do 4 kapitol. V první a druhé kapitole je stručně popsán úvod a filozofie školky. Filozofií je podporovat pohyb ve své přirozené a všeobecné podobě, prostřednictvím kterého děti objevují a vnímají svůj životní prostor a nová místa.

Třetí kapitola se zabývá podmínkami vzdělávání. Vzdělávání probíhá v souladu s PVP PV. Ve vzdělávání jsou respektována práva a potřeby dětí. Škola upřednostňuje osobnostně orientovaný model výchovy, který se zaměřuje na rozvoj dítěte, při vzdělávání uplatňuje integrované vzdělávání, které je založeno na prožitkovém učení. Prožitkové učení umožňuje dítěti vnímat svět v jeho přirozených souvislostech a směřuje k rozvoji a osvojení kompetencí. V dílčích podkapitolách je popsána **životospráva, psychosociální podmínky** – ty vychází z Maslowovy pyramidy potřeb, dále **organizační chod** – ten je dostatečně pružný, umožňuje reagovat na individuální možnosti dětí, přizpůsobuje se aktuálním podmínkám a je v souladu s potřebami dětí, **spolupráce rodičů a spolupráce s ostatními institucemi** – v případě integrace dítěte s PAS je spolupráce s rodinou velmi důležitá jakož i komunikace a spolupráce s institucemi, které se podílejí na výchově a vzdělávání dítěte s PAS, **vzdělávání dětí dvouletých** – ty jsou přijímány, pokud není plně obsazena kapacita tříd, **vzdělávání dětí mimořádně nadaných** - MŠ vytváří podmínky pro mimořádně nadané děti a snaží se využít potenciálu každého dítěte s ohledem na jeho individuální možnosti, vzdělávání dětí probíhá takovým způsobem, aby byl stimulován rozvoj jejich potenciálu včetně různých druhů nadání a aby se tato nadání mohla ve škole projevit, uplatnit a dále rozvíjet. Poslední podkapitola se věnuje **vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními**, do všech tříd je možné integrovat i děti se speciálními vzdělávacími potřebami, a to na základě doporučení poradenského zařízení. Podmínky pro vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními stanovuje školský zákon a vyhláška č. 27/2016 Sb. ve znění pozdějších předpisů a škola přizpůsobuje podmínky pro vzdělávání individuálním potřebám dětí. Při vzdělávání dětí s přiznanými podpůrnými opatřeními je nutná úzká spolupráce s rodiči a s odborníky. Mateřská škola využívá asistenty pedagoga, kteří poskytují podporu učitelce mateřské školy při vzdělávání dítěte v rozsahu podpůrného opatření, nebo pracují podle potřeby s ostatními dětmi

podle pokynů učitelky. Učitelky vypracovávají, realizují a vyhodnocují PLPP (plán pedagogické podpory), případně IVP. Za dokumenty plně zodpovídají.

Čtvrtá kapitola je věnována vzdělávacímu obsahu. Vzdělávací obsah je rozdělen do 4 tematických integrovaných bloků. U každého integrovaného bloku jsou uvedeny kompetence, dílčí cíle a očekávané výstupy, které si učitelky dále rozpracovávají ve svých třídních vzdělávacích programech (dále jen TVP).

Práce učitelek směřuje k:

- Rozvíjení dítěte a jeho schopnosti učení a poznání
- Osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

- Školní řád

Vzdělávání dítěte s PAS je zohledněno i ve školním řádu, konkrétně v příloze číslo 5 - podmínky vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami pro školní rok 2019/2020.

V úvodu je uvedeno kolik dětí se SVP navštěvuje MŠ v tomto školním roce, letos je v MŠ vzděláváno jedno dítě se SVP, konkrétně s PAS. Je zde uvedeno, že vybavení třídy odpovídá jeho potřebám, jsou voleny vhodné metody a formy práce, při práci s dítětem s PAS se jedná o strukturované učení. Ve třídě je také přítomen asistent pedagoga.

- Evidenční list

Dítě bylo do MŠ již s diagnózou PAS přijímáno. V evidenčním listě, který je povinným dokumentem, existuje kolonka „jiná závažná sdělení o dítěti“, kterou lékař vyplnil. Lékař jako jiné sdělení uvedl dětský autismus.

- Třídní vzdělávací program

Integrace dítěte s PAS je zmíněna v charakteristice třídy, stejně jako přítomnost asistentky pedagoga. V charakteristice se též píše, že je dítěti s PAS vypracováván IVP, který je přizpůsoben jeho potřebám a možnostem. Na dítě je působeno s ohledem na jeho individuální zvláštnosti. Respektováno je i individuální tempo.

- Doporučení ze SPC

Doporučení vydalo speciálně pedagogické centrum, do kterého dítě docházelo ještě před nástupem do MŠ. MŠ tedy měla možnost připravit se na příchod dítěte s PAS. Dítěti jsou poskytována PO 3. stupně. Pro MŠ to tedy znamenalo upravit obsah vzdělávání v rámci IVP. Pro zpracování IVP bylo MŠ doporučeno využít Edukačně hodnotícího profilu dítěte s PAS (dále jen EHP).

Při vzdělávání dítěte je využita metodika strukturovaného učení, asistent pedagoga, který zajišťuje přímou podporu dítěte při aktivitách třídy, modifikuje pokyny učitelek a podílí se na přípravě edukačního materiálu.

Dítěti byly doporučeny pomůcky na podporu komunikačních dovedností, názorné manipulační pomůcky na rozvoj dílčích funkcí. Tyto pomůcky jsou zařazeny pod kódy NFN (normovaná finanční náročnost).

V závěru doporučení je uvedena nutná účast třídní učitelky a asistentky pedagoga na semináři k problematice autismu ve SPC.

- IVP

IVP je vypracováván podle přílohy číslo 2 vyhlášky č. 248/2019 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných (© AION CS, s.r.o. 2010-2020). S IVP byla seznámena ředitelka MŠ, třídní učitelky, asistentka pedagoga a zákonní zástupci, ti dostali kopii.

K IVP si učitelka vypracovala podrobnější přílohu s konkrétními dílčími cíli, které korespondují s vývojovou tabulkou EHP a slouží jako podklad pro vypracovávání měsíčního přehledu výchovně vzdělávací práce.

Vypracovaný IVP byla zaslán do SPC.

- Měsíční přehled výchovně vzdělávací práce

Tento dokument vypracovala třídní učitelka. Je rozdělen do osmi oblastí, podle EHP, a to na oblast sociálního vývoje, komunikace, imitace, motoriky, grafomotoriky a kresby, sebeobsluhy, vnímání a abstraktně – vizuálního myšlení. Tento dokument zaznamenává měsíční pokroky dítěte a slouží k vyhodnocování dílčích cílů IVP.

S tímto dokumentem byla seznámena i speciální pedagožka ze SPC, ta jej schválila. Stejně jako IVP i měsíční přehled výchovně vzdělávací práce je součástí složky dítěte.

- Zpráva z výjezdu SPC

V úvodu zprávy jsou popsány zjištěné skutečnosti, to znamená, jak probíhá spolupráce se SPC a rodinou, jak probíhá komunikace s dítětem, jak je dítě zařazováno do společných aktivit, jaké byly vytvořeny podmínky pro vzdělávání dítěte, tím je myšleno pracovní místo.

SPC dále doporučilo pokračovat v zařazování PO, navýšit úvazek AP, pomůcky NFN, konzultovat se SPC dílčí pokroky a další postupy při vzdělávání dítěte s PAS.

V závěru zprávy byly kladně zhodnoceny vypracovaný IVP a celkově nastavené práce s integrovaným dítětem.

4.6.3. Výsledky získané z polostrukturovaných rozhovorů

Doslovné přepisy všech rozhovorů s jednotlivými informanty, ze kterých jsou čerpána níže uvedená data, se nachází v seznamu příloh (č.5).

Všem informantům byly pokládány otázky zjišťující jejich:

- Vzdělání a délku praxe

Vzdělání a délka praxe učitelek je velmi rozmanitá. Služebně nejstarší je zde učitelka se 40-ti letou praxí, tři učitelky s praxí do 5-ti let, dvě učitelky s praxí do 2 let a tři učitelky pracují v MŠ prvním rokem stejně jako AP.

Vzdělání učitelek je taktéž velmi rozmanité. V MŠ pracují čtyři učitelky, které vystudovaly jen střední školu. Dvě učitelky studují vysokou školu a čtyři učitelky a asistentka pedagoga vysokou školu vystudovaly.

- Zkušenost se vzděláváním dětí s PAS

Z rozhovorů vyplývá, že zkušenost se vzděláváním dětí s PAS má necelá polovina pracovníků MŠ. Paradoxně se jedná o učitelky, jejichž praxe nepřesahuje 5 let. Ostatní učitelky zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS nemají žádné.

- Znalost problematiky

Znalost problematiky pracovníků MŠ je základní, jsou schopny popsat některá specifika, kterými se děti s PAS vyznačují. Se vzděláváním dětí s PAS má zkušenosti i AP, a to v rámci absolvovaných praxí na VŠ, a jedna z tázaných učitelek, která jako AP již pracovala. Nejvíce znalostí o problematice PAS má třídní učitelka, která má i největší zkušenost se vzděláváním dětí s PAS. Třídní učitelka již v minulosti s dítětem s touto

diagnózou pracovala v předchozím zaměstnání, tudíž už měla povědomí o určitých změnách, které se při vzdělávání dítěte s PAS v instituci dějí, problematika PAS jí je blízká a velmi známá.

➤ Zda absolvovaly školení zaměřené na práci s dětmi s PAS

Školení zaměřené na práci s dětmi s PAS absolvovaly dvě učitelky, a to na doporučení SPC.

Ostatní učitelky z MŠ se žádného školení zaměřeného na práci s dětmi s PAS neúčastnily.

➤ Postoj k integraci (klady, zápory, co je třeba změnit)

Z rozhovorů vyplývá, že postoj učitelek MŠ k integraci je kladný. S integrací souhlasí za předpokladu, že postižení dítěte neohrožuje chod třídy, do které je integrováno a vede k osobnostnímu rozvoji všech zúčastněných. Všechny učitelky se shodují na nutné spolupráci s rodinou. Za důležité považují vytvoření vhodných podmínek pro integraci dítěte s PAS a to, složení kolektivu, do kterého bude dítě integrováno, většina učitelek se shoduje na menším počtu dětí a za důležité považují i znalost problematiky PAS.

Rizika spatřují v tom, že rodina nebude s MŠ spolupracovat, pedagogové nebudou připraveni na příchod dítěte se SVP, konkrétně s PAS, učitelka nebude ochotná spolupracovat s AP, dítě bude narušovat chod celé třídy a nebude v jeho možnostech účastnit se žádné společné aktivity.

Zbytek otázek byl volen podle toho, komu byly pokládány. Nyní si můžeme rozebrat odpovědi jednotlivých informantů, které vedly k zodpovězení výzkumných otázek.

Otázky pokládané ředitelce MŠ se zaměřovaly na instituci MŠ jako takovou. Ředitelka byla dotazována, za jakých podmínek jsou děti s PAS přijímány, jak je zohledněno vzdělávání dětí s PAS v ŠVP, jaké prostorové a materiální změny v MŠ před přijetím dítěte s PAS v MŠ uskutečnily, jakým způsobem byly vybrány učitelky, které se přímo podílí na vzdělávání dítěte s PAS, jaká je spolupráce s ostatními institucemi podílejícími se na vzdělávání dítěte s PAS. Lze říci, že otázky pokládané ředitelce se zaměřovaly na postoj, jaký instituce MŠ zaujala při integraci dítěte s PAS, na legislativní náležitosti s integrací dítěte s PAS spojenými. Odpovědi na jednotlivé otázky jsou součástí seznamu příloh (č. 5).

Otázky pokládané učitelkám, které se přímo na vzdělávání dítěte s PAS nepodílejí, byly obecnější. Tím je myšleno, že otázky byly zaměřeny na jejich znalosti a zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS, jejich postoj k integraci a její vhodnost či nevhodnost. Odpovědi jednotlivých informantů na jednotlivé otázky jsou součástí seznamu příloh (č. 5).

Otázky pokládané učitelkám přímo se podílejícím na vzdělávání dětí s PAS se zaměřovaly na práci s dítětem s PAS, na tvorbu IVP, možnost výběru AP, na spolupráci s AP, spolupráci s rodinou a ostatními institucemi, ale i na postoj rodičů ke společnému vzdělávání. Odpovědi obou učitelek na jednotlivé otázky jsou součástí seznamu příloh (č. 5).

Otázky pokládané asistentce pedagoga byly zaměřené na její motivaci pro práci s dítětem s PAS, jak je nastavená spolupráce s třídními učitelkami, ale i jakým způsobem spolupracuje a komunikuje s rodinou, zda se podílela na tvorbě dokumentů a jaké shledává nedostatky v integraci z pohledu asistentky pedagoga. Odpovědi na jednotlivé otázky jsou součástí seznamu příloh (č. 5).

4.7. Shrnutí zjištěných výsledků a zodpovězení výzkumného cíle a výzkumných otázek

Bakalářská práce měla za cíl popsat specifické jevy, které se objevují při integraci dítěte s PAS do prostředí MŠ v případě, kdy MŠ nemá doposud zkušenosti s individuální integrací žáka s PAS.

Při výzkumném šetření bylo získáno dostatek informací a dat, které poslouží jako podklad pro zodpovězení výzkumného cíle, tedy objasnění specifických jevů a výzkumných otázek. Shrnutím zjištěných výsledků lze posoudit, jaké změny v instituci proběhly během individuální integrace dítěte s PAS do dané MŠ.

Závěrem výzkumného šetření je zodpovězení výzkumných otázek. Výzkumné otázky jsou zodpovídaný na základě informací zjištěných z pozorování, analýzy dokumentů a polostrukturovaných rozhovorů.

Odpovědi na výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem byl upraven ŠVP (školní vzdělávací program), jakým způsobem bylo upraveno vzdělávání dítěte s PAS?

ŠVP prošel úpravou během prvního roku, kdy bylo přijato dítě s diagnózou PAS. V ŠVP je samostatná kapitola, která se přímo zabývá vzděláváním dětí se SVP a dětí nadaných. Kromě ŠVP byly upraveny i ostatní povinné dokumenty MŠ, tím je myšlen školní a provozní řád.

Vzdělávání dítěte s PAS bylo uzpůsobeno jeho individuálním potřebám a úpravy odpovídají doporučením ze zprávy ze SPC. Dítě je vzděláváno individuálně podle IVP, který vypracovala třídní učitelka, kde jsou popsány metody práce s dítětem s PAS, obsahuje také jednotlivé dílčí cíle, jejichž plnění je evaluováno. Součástí IVP je učitelkou vytvořený tiskopis „Měsíční přehled výchovně vzdělávací práce“, kde jsou dosahované dílčí cíle evaluovány. Jsou tak zaznamenávány dílčí pokroky ve vývoji dítěte s PAS.

Dítě bylo integrováno do třídy, kterou vede učitelka, která má nejvíce zkušeností se vzděláváním dětí s PAS v běžné MŠ. Na vzdělávání dítěte s PAS se podílí i asistentka pedagoga, která má vystudovanou speciální pedagogiku pro předškolní věk. Tato skutečnost je učitelkami a rodiči hodnocena velmi kladně.

2. Jaké podmínky byly vytvořeny, aby mohlo být dítě s PAS přijato ke vzdělávání?

Konkrétní mateřská škola je pro dítě spádová, což znamená, že povinností MŠ bylo dítě přijmout, a to bez ohledu na diagnózu. Dítě však již v době zápisu do MŠ diagnostikovanou poruchu autistického spektra mělo a rodiče ředitelku s touto skutečností seznámili.

Samotnému přijetí předcházela podrobný rozhovor s rodiči. Podrobný rozhovor byl veden i s psychologem ze SPC, kteří považovali integraci za vhodnou.

Před samotným nástupem do MŠ byl učitelkami vypracován adaptační plán, díky kterému se dítě s PAS postupně seznamovalo s novým prostředím, ale i s novými lidmi.

3. Jakým způsobem byli připravováni pedagogičtí pracovníci na práci s dítětem s PAS?

V rámci doporučení ze SPC absolvovaly dvě učitelky školení zaměřené na vzdělávání a práci s dětmi s PAS.

Výhodou MŠ je, že dítě je integrováno ve třídě, kde pracuje učitelka, která má nejvíce zkušeností se vzděláváním dětí s PAS. Této skutečnosti využila i ředitelka a integrovala dítě právě do její třídy. Učitelky na třídě se v rámci samostudia o problematiku PAS aktivně zajímají. Ostatní pedagogičtí pracovníci nebyli na práci s dítětem s PAS nijak připravováni.

4. Jak mateřská škola (její zaměstnanci) pohlíží na integraci?

Lze konstatovat, že zaměstnanci MŠ na integraci pohlížejí kladně. Nutno podotknout, že do sledované MŠ je dítě s PAS integrováno poprvé, což znamená, že MŠ neměla do té doby předchozí zkušenosti s integrací. MŠ, ale i instituce podílející se na vzdělávání dítěte s PAS, považují integraci za zdařilou a vhodnou.

Zaměstnanci (pedagogičtí pracovníci) s integrací souhlasí za předpokladu, že postižení dítěte neohrožuje chod třídy, do které je integrováno a vede k osobnostnímu rozvoji všech zúčastněných. Všechny učitelky se shodují na nutné spolupráci s rodinou, na vhodném složení kolektivu, do kterého bude dítě integrováno. Velmi důležitá je i znalost problematiky PAS u učitelek, které se přímo podílejí na vzdělávání integrovaného dítěte.

5. Jaká je znalost zaměstnanců problematiky PAS?

Znalost problematiky u zaměstnanců MŠ lze považovat za základní. Zaměstnanci mají povědomí o triádě problémových oblastí, i když je triádou nazval jen malý počet informantů. Zaměstnanci vědí, jakým způsobem se deficit v těchto oblastech mohou projevovat. Deficit v oblasti sociální interakce a sociálního chování charakterizovali jako narušení schopnosti navazovat vztahy s ostatními dětmi, utvářet sociální vztahy a kontakty. Deficit v oblasti komunikace charakterizovali jako problém s verbální i neverbální komunikací, vážnutí komunikace, opožděný vývoj řeči, špatné komunikační schopnosti. Někteří zaměstnanci dodali, že děti s PAS často vykřikují, vokalizují. Někteří dotazovaní uvedli i možnost náhradního komunikačního systému, např. prostřednictvím piktogramů, nebo fotografií. O problematice v oblastech představivosti, zájmů a hry se zmínil jen velmi malý počet informantů, ti se nejvíce zmiňovali o stereotypu ve hře a neobvyklých zájmech.

Část informantů se zmínila i o nesespecifických variabilních rysech, opět nepřímo. Někteří informanti si s PAS spojují nadměrnou pohyblivost dítěte, neustálé prohlížení si rukou, což v rámci nesespecifických variabilních rysů spadá do percepčních poruch.

V souvislosti s problematikou PAS uváděli i agresivitu těchto dětí, to v rámci nespecifických variabilních rysů souvisí s emoční reaktivitou. Často také uváděli problémy se sebeobsluhou a vybíravost v jídle, při obou těchto činnostech uvedli nutnost přítomnosti dospělé osoby. Tyto problémy bývají uváděny jako další časté problémy spojené s PAS.

Co se týče vzdělávání dítěte s PAS v MŠ, tak pedagogičtí pracovníci jsou si vědomi možnosti vzdělávání za pomoci AP, podle IVP. Někteří uvedli metodiku strukturovaného učení.

Z informací, které byly získány prostřednictvím pozorování, analýzou dokumentů, ale i polostrukturovanými rozhovory, lze konstatovat, že znalosti pedagogických pracovníků o problematice PAS jsou dostačující.

6. Jakým způsobem mateřská škola spolupracuje s rodiči, ŠPZ?

MŠ s rodiči spolupracuje velmi aktivně. Učitelky na třídě i AP jsou v každodenním kontaktu s rodiči. Učitelky a AP od rodičů získávají informace o rozpoložení dítěte, o možných problémech atd., na druhou stranu učitelky nebo AP rodiče informují o průběhu pobytu dítěte v MŠ. Konzultují spolu výchovně vzdělávací strategie a dílčí posuny ve vývoji.

Učitelkám je podle jejich potřeby k dispozici pracovnice ze SPC a z rané péče. Učitelky mají možnost s pracovníci z obou institucí konzultovat chování dítěte v MŠ, další postupy práce s dítětem i jeho dílčí pokroky. Tato komunikace probíhá virtuálně, pokud je potřeba pracovnice ze SPC nebo z rané péče přijedou do MŠ.

4.8. Doporučení z výzkumného šetření pro integraci dítěte s PAS do prostředí běžné MŠ

Pokud má být dítě s PAS integrováno do instituce běžné mateřské školky, měla by mateřská škola před jeho nástupem učinit kroky, které proces integrace usnadní. Tím je myšleno:

- Upravit školní vzdělávací program tak, aby zde bylo zohledněno vzdělávání dětí s příznými podpůrnými opatřeními, a to bylo dále konkretizováno v TVP nebo IVP.
- Vytvoření vhodného prostředí pro dítě s PAS (prostorové změny, začleňovat dítě s PAS do běžného kolektivu).

- Nastavit dobrou spolupráci s rodinou (seznamovací schůzky, plnění adaptačního plánu, každodenní kontakt).
- Vypracování IVP na základě zprávy ze SPC (výběr vhodných pomůcek, volba vzdělávacích strategií, konzultování dílčích pokroků).
- Spolupracovat s institucemi podílejícími se na dalším vzdělávání dítěte s PAS (v našem případě SPC a raná péče).
- Pedagogické pracovníky dále vzdělávat v problematice PAS, pokud v MŠ pracuje někdo, kdo zkušenosti se vzděláváním dítěte s PAS má, je dobré jeho zkušeností využít.

Bakalářská práce tedy může posloužit jako inspirativní materiál mateřským školám, které se s individuální integrací dítěte s PAS setkávají poprvé.

5. DISKUZE

Bakalářská práce se zabývá změnami v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy.

V České republice je dětem garantováno vzdělávání v plném rozsahu již od předškolního vzdělávání, které je realizováno s ohledem na jejich individuální možnosti a závažnost handicapu. Vzdělávání dětí s PAS může být realizováno v běžné mateřské škole, v rámci individuální integrace (Šporclová, 2018). Hlavním cílem bakalářské práce tedy bylo objasnit specifické jevy, které se objevují při integraci dítěte s PAS do prostředí MŠ v případě, kdy MŠ nemá doposud zkušenosti s individuální integrací žáka s PAS.

Dětem s PAS bývají na základě vyšetření ve SPC přiřčena podpůrná opatření (Šporclová, 2018). V MŠ se nejčastěji setkáme se vzděláváním podle IVP a funkcí AP, což bylo během výzkumného šetření potvrzeno. IVP i AP je takřka vždy při vzdělávání dítěte s PAS využíváno.

Děti s PAS bývají čím dál častěji zařazeny do běžného vzdělávacího proudu. Mateřské školy tak musí reagovat na současné požadavky společného vzdělávání, které probíhá ve všech vzdělávacích stupních, tím předškolním počínaje.

Pro sběr dat byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, konkrétně případová studie. Výzkumné šetření bylo realizováno v mateřské škole, která poprvé integrovala dítě s PAS. Data byla sbírána dlouhodobě, přibližně 15 měsíců, to odpovídá jednomu a půl školního roku. Při sběru dat byly využity techniky zúčastněného pozorování, analýza dokumentů a polostrukturované rozhovory s pedagogickými pracovníky mateřské školy.

Při výzkumu jsem využila techniku zúčastněného pozorování, analýzu dokumentů a polostrukturované rozhovory.

V první fázi probíhalo dlouhodobé pozorování. Měla jsem možnost stát se součástí třídy, a tak být dění ve třídě co nejbližší. Pozorovala jsem, jakým způsobem se třídní učitelky, ale i asistentka pedagoga připravovaly na individualizované vzdělávání dítěte s PAS, tím je myšlena příprava IVP, výběr vhodných pomůcek, úprava prostoru,

nastavení komunikace s rodiči, ale i přijetí integrovaného dítěte kolektivem ostatních dětí. V rámci dlouhodobého pozorování jsem sama byla svědkyní dílčích pokroků ve vývoji dítěte s PAS.

Za druhou fází lze považovat analýzu dokumentů. Jsme velice rádi, že vedení MŠ, ale i učitelky podílející se na výchovně vzdělávací činnosti byly ochotné a veškeré dokumenty mi poskytly k nahlédnutí. Když jsem si s něčím nevěděla rady, byly velice vstřícné a vše mi vysvětlily. Mile mě překvapilo kladné hodnocení z výjezdu SPC a rané péče. Tato hodnocení jsou podrobněji zpracována v kapitole 4. 6. 2..

V poslední fázi jsem realizovala polostrukturované rozhovory, díky kterým jsem si doplnila data potřebná pro zodpovězení výzkumných otázek. Rozhovory měly různé zaměření, podle toho, komu byly otázky pokládány. Přehledy jednotlivých otázek, kladených pedagogickým pracovníkům, jsou v seznamu příloh, konkrétně přílohy 1-4.. Lze říci, že rozhovory byly zaměřeny na znalost problematiky PAS, na problematiku integrace a inkluze. Pedagogičtí pracovníci se shodují v pohledu na integraci, ta je podle nich vhodná za určitých podmínek. Z rozhovorů je také patrná znalost problematiky PAS. Se vzděláváním dítěte s PAS má zkušenost jen velmi malé množství zaměstnanců. Znalost problematiky pedagogických pracovníků, kteří se nepodílí na výchovně vzdělávací činnosti, je základní. Do budoucna by bylo vhodné znalosti u pedagogických pracovníků prohlubovat.

Ze studie vyplývají změny, které v instituci mateřské školy proběhly při individuální integraci dítěte s PAS. Je tedy patrné, co všechno se v mateřské škole změnilo.

Na základě výzkumného šetření lze objasnit výzkumný cíl, a to jaké specifické jevy se objevují při integraci dítěte s PAS do prostředí MŠ v případě, kdy MŠ nemá doposud zkušenosti s individuální integrací žáka s PAS.

Za hlavní změny, které při individuální integraci dítěte s PAS v instituci MŠ proběhly, lze považovat úpravu ŠVP, vytvoření vhodných podmínek a vhodného prostředí pro vzdělávání dítěte s PAS, zřízení pozice asistenta pedagoga, individualizované vzdělávání, podporu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti autistických poruch a především velmi dobře nastavenou a fungující komunikaci a kvalitní spolupráci s rodinou a dalšími institucemi podílejícími se na vzdělávání dítěte s PAS.

Na závěr bych chtěla dodat, že integrace dítěte s PAS do instituce mateřské školy je dlouhodobým a náročným procesem, jak pro pedagogické pracovníky, kolektiv dětí, tak i pro rodiče integrovaného dítěte. Nutno dodat, že i pedagogičtí pracovníci, kteří se přímo neúčastní výchovně vzdělávací činnosti s dítětem s PAS, by měli mít dostatek informací o dané problematice.

Integrace v mnou vybrané instituci je dle mého, ale i podle institucí podílejících se na výchově a vzdělávání integrovaného dítěte, úspěšná a vede k osobnostnímu rozvoji integrovaného dítěte.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala změnami v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy.

Práce byla rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část se věnovala problematice PAS, přičemž se zaměřila na vymezení, etiologii, triádu problémových oblastí, nespecifické variabilními rysy, popis vybraných poruch a diagnostiku. Další důležitou kapitolou byly možnosti vzdělávání dítěte s PAS. V našem případě se jednalo o integraci do mateřské školy, tudíž je zde zpracována i kapitola o předškolním vzdělávání.

Praktická část byla zaměřena na formulaci výzkumného problému, cíle a následně formulaci výzkumných otázek.

Hlavním cílem praktické části práce bylo zodpovězení výzkumného cíle, tedy zjistit a popsat specifické změny, které se při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy dějí.

Cíle se podařilo dosáhnout na základě analýzy zúčastněného pozorování, při kterém bylo dokumentováno, jakým způsobem bylo vytvářeno vhodné prostředí pro přijetí dítěte s PAS, jakým způsobem byla nastavena spolupráce a komunikace s rodinou, jak bylo dítě s PAS začleňováno do kolektivu dětí. Součástí byla i analýza dokumentů, při které byly analyzovány dokumenty MŠ, tím myslíme ŠVP, školní řád ale i TVP, doporučení ze SPC, následně i vypracovaný IVP, v rámci analýzy jsme měli možnost seznámit se i s dokumenty, které si učitelky vytvořily samy pro lepší orientaci při dosahování dílčích cílů. A nechybí taktéž analýza polostrukturovaných rozhovorů.

Výsledky prezentované v bakalářské práci mohou posloužit jako inspirativní materiál mateřským školám, které se s individuální integrací dítěte s PAS setkávají poprvé.

Námětem pro další zpracování by mohla být studie, jejímž cílem by bylo porovnání specifických jevů, které se dějí při integraci dítěte s PAS do běžné mateřské školy, a jevů, které se dějí v mateřské škole zřízené pro děti se SVP, konkrétně tady s PAS.

SEZNAM LITERATURY

ANDERLIKOVÁ L., 2014. *Cesta k inkluzi*. 1. vydání. Praha: TRITON. 210 s. ISBN 978-80-737-765-1

ANDROMEDIA.CZ. © 2016. [online]. [cit. 2019-8-19]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/adaptabilita>

APLA JIŽNÍ ČECHY. © 2019. [online]. [cit. 2019-8-14]. Dostupné z: <http://www.aplajc.cz/autismus/vychovne-a-vzdelavaci-pristupy/augmentativni-a-alternativni-komunikace-aak.htm>

ARSTLEXIKON. CZ. ©2017. [online]. [cit. 2019-8-30]. Dostupné z: <http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Exkluze>

BAZALOVÁ B., 2017. *Autismus v edukační praxi*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o. 208 s. ISBN 978-80-262-1195-2

BAZALOVÁ, B. 2011. *Poruchy autistického spektra: teorie, výzkum, zahraniční zkušenosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 247 s. ISBN 978-80-210-5781-4

ČADILOVÁ V., HOUSAROVÁ B., JANDERKOVÁ D., KENDÍKOVÁ J., 2016. *Řečové a komunikační obtíže*. 1. vydání. Praha. RAABE. 142 s. ISBN 978-80-7496-214-1

ČADILOVÁ V., ŽAMPACHOVÁ Z. a kol. 2015. *Edukačně hodnotící profil dítěte s poruchou autistického spektra (do 7 let)*. 4. vydání. Praha. Pasparta Publishing s. r. o. 46 s. ISBN 978-80-905993-6-9

ČADILOVÁ V., ŽAMPACHOVÁ Z., 2016. *Tvorba individuálních vzdělávacích plánů*. 1. vydání. Praha. Pasparta Publishing s. r. o. 111 s. ISBN 978-80-88-163-39-8

EMERSON E., 2008. *Problémové chování u lidí s mentální retardací a autismem*. 1. vydání. Praha. Portál s. r. o. 166 s. ISBN 978-80-7367-390-1

GILLBERG CH., PEETERS T., 2003. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. 2. vydání. Praha: Portál s.r.o. 122 s. ISBN 80-7178-856-2

HÁJKOVÁ V., STRNADOVÁ I., 2010. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Grada. 217 s. ISBN 978-80-247-3070-7

HASSON G., 2015. *Emoční inteligence*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5630-1

HENDL J., 2005. *Kvalitativní výzkum*. 1. vydání. Praha: Portál s.r.o. 407 s. ISBN 80-7367-040-2

HRDLIČKA M., KOMÁREK V., 2004. *Dětský autismus*. 1. vydání. Praha: Portál. 206 s. ISBN 80-7178-813-9

INFORMATORIUM 3-8. © 2019 PORTÁL, s.r.o. [online]. [cit. 2019-8-13]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/informatorium-3-8/95247/studie-o-souvislosti-ockovani-a-autismu-byla-zfalsovana>

INFORMATORIUM 3-8. © 2019 PORTÁL, s.r.o. [online]. [cit. 2019-8-14]. Dostupné z: https://nakladatelstvi.portal.cz/casopisy/informatorium-3-8/93559/co-se-skryva-za-slovem-_autismus_-

INKLUZE V PRAXI. CZ. © 2019. [online]. [cit. 2019-8-30]. Dostupné z: <http://www.inkluzevpraxi.cz/kategorie-ucitel/1128-zakladni-mozne-pristupy-k-edukaci-deti>

KATALOG PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ © 2015–2019. [online]. [cit. 2019-9-14]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/poruchy-autistickeho-spektra-nebo-vybrana-psychicka-onemocneni/uvod-3/>

KENDÍKOVÁ J., 2016. *Vademecum asistenta pedagoga*. 1. vydání. Praha: Pasparta. 126 s. ISBN 978- 80-881-163-12-1

LECHTA V. (ed). 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál. 440 s. ISBN 978-7367-679-7

MAZÁNKOVÁ M., 2018. *Inkluze v mateřské škole*. 1. vydání. Praha. Portál. 119 s. ISBN 978-80-262-1365-9

METODICKÝ PORTÁL INSPIRACE A ZKUŠENOSTI UČITELŮ. © 2019. [online]. [cit. 2019-8-14]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12736>

MEZINÁRODNÍ STATISTICKÁ KLASIFIKACE NEMOCÍ A PŘIDRUŽENÝCH ZDRAVOTNÝCH PROBLÉMŮ 10. REVIZE, © ÚZIS ČR 2010- 2019 [online]. [cit. 2019-8-13]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY, © 2010 MZČR. [online]. [cit. 2019-12-1]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/dokumenty/svetova-zdravotnicka-organizace-schvalila-jedenactou-revizi-mezinarodni-klasifik_17669_1.html

MŮJ AUTISMUS. CZ. © 2019. [online]. [cit. 2019-8-22]. Dostupné z: <http://mujautismus.cz/autismus-aspergeruv-syndrom-encyklopedie/a/ados-test/>

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. CZ. © 2011–2019. [online]. [cit. 2019-8-22]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/p-kap/podpora-inkluzie>

NĚMEC Z., MERTINOVSKÁ P., 2018. *Asistent pedagoga v mateřské škole*. 1. vydání. Praha. Raabe s. r. o. 126 s. ISBN 978-80-7496-394-0

NOTERDAEME, M., 2011. *Autismus-Spektrum-Störungen – ein Überblick zum aktuellen Forschungsstand pdf* [online]. [cit. 2019-8-13]. Dostupné z: http://www.asperger-ooe.at/documents/ASS_Forschungsstand%202011.pdf

O PSYCHOLOGII. CZ. © 2019. [online]. [cit. 2019-8-20]. Dostupné z: <http://www.opsychoologii.cz/clanek/243-projevy-aspergerova-syndromu/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 1. vydání. [online]. Praha. Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. [cit. 2019-10-06]. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf

STRUNECKÁ A., 2016. *Přemůžeme autismus?* 1. vydání. Brno: ProfiSales s.r.o. 312 s. ISBN 978-8087494-23-3

ŠPORCLOVÁ V., 2018. *Autismus od A do Z.* 1. vydání. Praha: Pasparta Publishing s.r.o. 122 s. ISBN 978-80-88163-98-5

ŠVAŘÍČEK R., ŠEĐOVÁ K. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.* 2. vydání. Praha. Portál s.r.o. ISBN 978-80-262-0644-6

THABTAH F., 2017. *Autism Spectrum Disorder Screening. Proceedings of the 1st International Conference on Medical and Health Informatics.* [online]. [cit. 2019-8-22]. Dostupné z: <https://sci-hub.tw/https://dl.acm.org/citation.cfm?id=3107515>

THOTOVÁ, K., 2016. *Poruchy autistického spektra.* 3. vydání. Praha: Portál s.r.o. 493 s. ISBN 978-80-262-0768-9.

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISKY ČR, © ÚZIS ČR 2010-2019. [online]. [cit. 2019-12-1]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/akce/mudr-miroslav-zvolsky-predstaveni-hlavnich-obsahovych-zmen-mezi-mkn-10-mkn-11>

VANČOVÁ A., 2007. *Základy speciálnej pedagogiky pre prácu so študentmi stredných a vysokých škôl.* 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského. 171 s. ISBN 978-80-89113-30-9

VYHLÁŠKA č. 27/2016 Sb. *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.* © AION CS, s.r.o. 2010-2020. [online]. [cit. 2020-01-8]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-248>

ZÁKON č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
© 2013 – 2019 MŠMT. [online]. [cit. 2019-12-30]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/file/38850/>

ZÁKONY PRO LIDI. CZ. © 2010-2019. [online]. [cit. 2019-9-1]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ZÁKONY PRO LIDI. CZ. © 2010-2019. [online]. [cit. 2019-9-25]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27#prilohy>

ZÁKONY PRO LIDI. CZ. © 2010-2019. [online]. [cit. 2020-03-08]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-110>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Otázky pro vedení MŠ

Příloha č. 2: Otázky pro učitelky z ostatních tříd

Příloha č. 3: Otázky pro asistentku pedagoga

Příloha č. 4: Otázky pro učitelky na třídě

Příloha č. 5: Doslovný přepis rozhovorů s jednotlivými informanty

Příloha č. 6: Informace pro účastníky výzkumu

Příloha č. 7: Informovaný souhlas

Příloha č. 1: Otázky pro vedení MŠ

1. Jaké je vaše délka praxe a znalosti o vzdělávání dětí s PAS?
2. Jaké jsou podmínky přijetí dítěte s diagnózou PAS?
3. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?
4. Je vzdělávání dítěte s PAS zohledněno v ŠVP, pokud ano, tak jak?
5. Jakým způsobem byly vybrány pedagogické pracovníce do tříd, kde je dítě s PAS integrováno?
6. Jakým způsobem je zajištěna organizace dne ve třídě, provoz ve třídě?
7. Kdo se podílí na vzdělávání dítěte s PAS?
8. Jaké proběhly prostorové a materiální změny (úpravy ve třídě, pomůcky...)?
9. Jak hodnotíte práci učitelek, které s dítětem s PAS pracují?
10. S kým jako MŠ spolupracujete?
11. Jak hodnotíte integraci SPC, raná péče, popřípadě ČŠI?
12. Jak reagují rodiče ostatních dětí?

Příloha č. 2: Otázky pro učitelky z ostatních tříd (8)

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?
2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?
3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?
4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?
5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?
6. Jaký je váš postoj k integraci?
7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Příloha č. 3: Otázky pro asistentku pedagoga

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?
2. Vaše zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS?
3. Jaká rizika shledáváte jako AP při práci s dětmi s PAS?
4. Absolvovala jste školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS?
5. Jaká je vaše motivace pro práci?
6. Jakým způsobem probíhá spolupráce s učitelkou i rodiči?
7. Podílela jste se na tvorbě dokumentů (IVP, měsíční záznamy)?
8. Jakým způsobem je s dítětem pracováno?
9. Jaký je váš postoj k integraci (klady, zápory, co je třeba změnit)?
10. Co je třeba zlepšit z pohledu asistenta pedagoga?

Příloha č. 4: Otázky pro učitelky na třídě (2)

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?
2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?
3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?
4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?
5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?
6. Jaký stupeň podpůrných opatření je dítěti přiděleno?
7. Jaká podpůrná opatření jsou využívána?
8. Kdo se podílí na tvorbě IVP?
9. Měla jste možnost podílet se na výběru AP?
10. Jaký je váš postoj k integraci?
11. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?
12. Jakým způsobem jako učitelka pracujete s dítětem s PAS?
13. Jak je při vzdělávání zohledňována diagnóza PAS?
14. Jaká je spolupráce s AP (představa spolupráce)?
15. Jakým způsobem spolupracujete s rodinou a jinými institucemi (SPC, raná péče)?
16. Jak vnímají přítomnost dítěte s PAS ostatní děti?
17. Jaká je vaše zkušenost s postoji rodičů ke společnému vzdělávání jejich dětí s dítětem s PAS?

Příloha č. 5: Doslovný přepis rozhovorů s jednotlivými informanty

Vedení MŠ

1. Jaká je vaše délka praxe a znalosti o vzdělávání dětí s PAS?

V této mateřské škole pracuji už 40 let, z toho druhým rokem na pozici ředitelky MŠ. Vzhledem k tomu, že dítě s PAS máme v MŠ integrované poprvé, znalosti problematiky jsou velmi okrajové.

2. Jaké jsou podmínky přijetí dítěte s diagnózou PAS?

Tyto děti do MŠ přijímáme, naše škola je pro dítě spádová, tím pádem je naší povinností ho přijmout.

Přijetí předchází podrobný rozhovor s rodiči, zjištění, o jakém stavu postižení se jedná, zda bude možná velice úzká spolupráce, společný rozhovor s psychologem z SPC Jihlava, zda je vhodná integrace, dohoda o docházce se zkušební dobou, zda bude možná postupná adaptace dítěte.

3. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Pokud všechny 3 aspekty rodina, SPC a MŠ vyhodnotí integraci jako vhodnou vedoucí k posunu dítěte, má mateřská škola k této integraci kladný postoj. Je potřeba vylepšit další vzdělávání učitelek ve třídě a asistentky, aby měly o tomto postižení co nejvíce informací a učily se nové metody práce s těmito dětmi.

Klady: možnost pro dítě s PAS vyrůstat mezi ostatními dětmi, mít příklad zdravých dětí, velký klad – vybudování ohleduplnosti, pocit pomáhat u ostatních dětí. Pro všechny je dobré vědět, že nemusíme být stejní a mohou přesto vznikat přátelství.

Zápory: někdy je těžké získat podporu ostatních rodičů a je nutné pro třídu vybrat takové učitelky, které dokáží vytvořit dobré klima třídy. Zpočátku působí takové dítě rušivě, ale časem, když všichni najdou společnou cestu, zápory ustupují.

4. Je vzdělávání dítěte s PAS zohledněno v ŠVP, pokud ano, tak jak?

Ano, v kapitole práce s integrovanými dětmi a dětmi nadanými. ŠVP byl upravován během prvního roku, kdy bylo dítě přijato. Integrace dítěte s PAS je zohledněna i ve školním a provozním řádu.

5. Jakým způsobem byly vybrány pedagogické pracovnice do třídy, kde je dítě s PAS integrováno?

V naší škole pracuje učitelka, která zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS má. Jejich znalostí jsme využily a byla jí přiřazena třída, do které dítě s PAS dochází. Zároveň

končí studia na vysoké škole obor speciální pedagogika, vzhledem k podpůrným opatřením 3. stupně byla ve třídě zřízena funkce asistent pedagoga, asistentka pedagoga je čerstvou absolventkou JČU, získala titul Bc. v oboru Speciální pedagogika pro předškolní věk. Ve třídě je zařazena začínající učitelka, kterou metodicky vede třídní učitelka, stejně tak vede i asistentku pedagoga.

V naší MŠ byla zřízena pozice „koordinátora“ pro práci s dětmi se SVP, ten má na starost komunikaci se SPC a ranou péčí, vypracovává IVP podle zpráv ze ŠPZ, vybírá pomůcky v rámci podpůrných opatření a provádí hospitace u asistenta pedagoga (pololetně).

Snaha MŠ – přijímat co nejvíce odborně vzdělaných učitelek s ukončeným vysokoškolským vzděláním.

6. Jakým způsobem je zajištěna organizace dne ve třídě, provoz ve třídě?

Ve třídě jsou stejné pedagogické pracovnice, v této třídě se snažíme minimálně „suplovat“. Organizace dne je zajištěna podle potřeb dětí s ohledem na dvou hodinový pobyt venku a dostatečnou tří hodinovou přestávkou mezi jednotlivými jídlý. Ostatní činnosti probíhají podle potřeb dané skupiny dětí, to znamená i s ohledem na integrované dítě. Třídní učitelky mají dostatečně dlouhou dobu překryvu pracovní doby.

7. Kdo se podílí na vzdělávání dítěte s PAS?

Na vzdělávání se podílí obě třídní učitelky a asistent pedagoga.

8. Jaké proběhly prostorové a materiální změny (úpravy ve třídě, pomůcky...)?

MŠ vytváří podmínky pro děti s PAS, dostatek prostoru ve třídě, přiměřený počet dětí ve třídě, zajištění soukromého koutku pro dítě, možnost individuálního stravovacího režimu, jsou pořizovány speciální didaktické pomůcky podporující rozvoj motoriky dítěte, myšlení, dále pomůcky pro učitelky, aby mohly samy pomůcky vytvářet (laminovací stroj, kroužkovačka.... apod.).

9. Jak hodnotíte práci učitelek, které s dítětem s PAS pracují?

Paní učitelky s dítětem pracují velmi dobře, kladně hodnotím i zvládnutí celé skupiny i rodičovské veřejnosti. Hospitace provádí ředitelka školy, hospitace začínající učitelky zajišťuje zástupce ředitele, učitelku vede druhá třídní učitelka a asistenta pedagoga vede a kontroluje učitelka určená k organizaci a vedení práce integrovaných dětí.

10. S kým jako MŠ spolupracujete?

S SPC Jihlava, raná péče Třebíč.

11. Jak hodnotí integraci SPC, raná péče, popřípadě ČŠI?

SPC po kontrole vypracovalo velmi kladné hodnocení, stejně tak i raná péče, ČŠI nás zatím svou návštěvou nepoctila.

12. Jak reagují rodiče ostatních dětí?

Ředitelství školy nezaznamenalo žádné záporné připomínky nebo názory ze strany ostatních rodičů. Tuto skutečnost připisuji jako klad pro třídní učitelky. Vhodně pracují nejen s dětmi, ale i s jejich rodiči. Během února vždy MŠ pořádá anketu pro rodiče, kde se mohou všichni spontánně vyjádřit.

Asistentka pedagoga

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Absolvovala jsem 8 leté Gymnázium v Jindřichově Hradci, poté jsem pokračovala na VŠ a to v oboru Speciální pedagogika pro předškolní věk.

Původně jsem hledala práci jako učitelka MŠ, bohužel jsem na této pozici nic nesehnala, ale bylo mi nabídnuto dělat asistentku pedagoga chlapečkovi s PAS, který dochází do běžné MŠ. Před nástupem jsem měla možnost seznámit se s třídní učitelkou, která mi poskytla dostatek informací, a tak jsem se rozhodla toho místo, tuto výzvu přijmout.

Na této pozici pracuji od začátku školního roku. V rámci studia na VŠ jsem absolvovala praxi v MŠ speciální, kde dítě s PAS bylo zařazeno.

2. Vaše zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS?

Jak už jsem říkala, zkušenosti mám z vysoké školy, v rámci praxe, kterou jsem absolvovala v MŠ speciální, kde byl zařazen chlapec s PAS.

3. Jaká rizika sledujete jako AP při práci s dětmi s PAS?

Nenazvala bych to přímo riziky, při práci s dítětem s PAS si člověk musí dávat větší pozor, aby nedošlo k nějakému úrazu. Stálá ostražitost je na místě. Tyto děti jsou nevyzpytatelné, ale pokud člověk přijde na to, co dítě k agresivnímu chování vede a vyvaruje se tomu, riziko se sníží.

4. Absolvovala jste školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS?

Bohužel jsem neměla možnost absolvovat žádné školení zaměřené na PAS, základní informaci si nesu z VŠ.

5. Jaká je vaše motivace pro práci?

Jak už jsem zmiňovala, nepodařilo se mi sehnat místo jako učitelka, tak jsem přijala místo asistenta pedagoga. S dítětem i jeho rodiči jsem měla možnost seznámit se ještě před začátkem školního roku, což pro mě bylo super. Tato práce mě baví, mám radost

z každého malého pokroku, z každého dokončeného úkolu. Práce je to náročná, pro peníze to dělat nejde, tohle musí mít člověk v sobě. Baví mě tvořit pomůcky a vidět, že k něčemu jsou.

6. Jakým způsobem probíhá spolupráce s učitelkou i rodiči?

Spolupráce s rodiči je nastavená perfektně. Rodiče jsou velmi sdílní (když přijedou z logo, z rané péče), vždy nás informují, pokud je potřeba něco řešit, rodiče reagují okamžitě. Všechno s nimi sdílím, co se dělo, na čem zrovna pracujeme.

I komunikace s učitelkami funguje skvěle. Vzhledem k tomu, že je na třídě učitelka, která již zkušenosti s dítětem s PAS má, se vším mi poradí, pomůže. V začátcích mi vše ukázala, do všeho mě zasvětila (hlavně dokumentace, psaní denních záznamů, ale i zvládání náročných situací, pro mě to bylo hlavně jídlo a přebalování). Všechny činnosti spolu konzultujeme, hledáme alternativy činností tak, aby dítě nebylo o nic ochuzeno.

7. Podílela jste se na tvorbě dokumentů (IVP, měsíční záznamy)?

Při mém nástupu už byl IVP zpracován, měla jsem možnost pročíst si loňský. V rámci plnění cílů z IVP jsou vypracovány „Záznamy o výchovně vzdělávací činnosti“, je to měsíční přehled toho, na čem se pracovalo, nebo pracuje, zachycuje pokroky. Já osobně si ještě v bodech zapisuji každý den. Měsíční záznamy, na jejichž základě volíme další postupy, jsou sepisovány s učitelkou.

8. Jakým způsobem je s dítětem pracováno?

Dítěti bylo vytvořeno pracovní místečko, kde s ním sedím já, není tak rušeno ostatními dětmi. Na základě doporučení SPC jedeme strukturované učení. Dítě má režim, není však fixován na obrázkový režim, změny nese velmi dobře, takže k činnostem máme konkrétní věc (jdeme do koupelny, bereme malou kachničku). Po příchodu má dítě prostor na spontánní hry, často sleduje ostatní děti, někdy si k nim přisedne (paralelní hra), následuje ranní pozdrav, děti sedí v kroužku a společně se pozdraví písní (tady se snažíme o to, aby byl navázán tělesný kontakt s jinými dětmi, chycení za ruku). Pokud mají děti řízenou činnost, my se vzdálíme do vedlejší třídy, kde plníme naše úkoly (jako symbol úkolu máme černou tranzitku a slovní pokyn, na který reaguje), po řízených činnostech následuje společné cvičení, hygiena, svačina. Jí se u stejného stolu, jako se pracuje (na jídlo symbol bryndáku), ve chvíli, kdy dítě dojí, odchází od stolu a může si hrát.

Tohle mají paní učitelky zvládnuté velmi dobře, protože ostatní děti na to nereagují, berou to jako samozřejmost.

9. Jaký je váš postoj k integraci (klady, zápory, co je třeba změnit)?

Tohle nedovedu celkově zhodnotit. Podle mě, v některých případech integrace smysl má a je prospěšná pro obě strany (děti se naučí žít s tím, že ne všichni jsme stejní a je potřeba to tak brát). V opačném případě mi integrace vhodná nepřijde, pokud třeba dítě nezvládá kolektiv většího počtu dětí, nebo mu nemůže být poskytnuta speciální péče. Problém může být i na straně učitelek, které na práci s takovým dítětem nejsou připravené, nic o tom neví. V takovém případě dítěti spíš ublíží, než pomohou.

Co se týče integrace u nás v MŠ, tak integrace do předškolního zařízení mi vhodná přijde. Kolektiv dětí není tak velký (i když jich je 20), děti zvláštnosti dítěte se SVP (s dětským autismem) respektují, třída funguje velmi dobře. I co se týče paní učitelek, učitelky se práce zhostily velmi dobře. Pokud všechno funguje, všichni aktéři spolupracují, integrace má smysl a hodnotím ji jako kladnou.

A doporučení? Lepší informovanost o problematice ostatních zaměstnanců.

10. Co je třeba zlepšit z pohledu asistenta pedagoga?

Jak jsem říkala před chvílkou, informovanost pedagogů o problematice PAS.

Učitelka na třídě 1.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Studovala jsem ve Znojmě, předškolní a mimoškolní pedagogiku na GPOA, v této mateřské škole pracuji druhým rokem.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka by měla být schopná, měla by si umět poradit, ale i umět poradit jak rodičům, tak asistentce.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Zkušenosti sbírám letos, s dítětem s PAS pracuji teprve od září, postupně se učím, jak s dítětem pracovat.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Moje znalosti postupně nabývají. Literaturu jsem zatím žádnou nestudovala. Čeho jsem si ale všimla, jsou nápaditosti v chování, různě běhá po třídě, prohlíží si svoje ruce, vykřikuje hlásky. Co se týče sebeobsluhy, tak potřebuje dopomoc s jídelm a musí být neustále pod dozorem dospělého člověka. Na jeho vzdělávání se podílí asistentka pedagoga.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS jsem se nezúčastnila.

6. Jaký stupeň podpůrných opatření je dítěti přiděleno?

Dítě integrované u nás ve třídě má podpůrná opatření 3. stupně.

7. Jaká podpůrná opatření jsou využívána?

Ve třídě využíváme asistentku pedagoga, dítě je vzděláváno podle IVP, dále jsou využívány didaktické pomůcky a pomůcky na rozvoj motoriky.

8. Kdo se podílí na tvorbě IVP?

Na tvorbě IVP se podílí hlavně paní učitelka, která tomu rozumí. Možná se podílí i paní ředitelka.

9. Měla jste možnost podílet se na výběru AP?

Na výběru asistenta pedagoga jsem neměla možnost se podílet.

10. Jaký je váš postoj k integraci?

Postoj k integraci mám vcelku kladný, soudě podle toho, s čím jsem měla možnost se doposud setkat.

11. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integraci za vhodnou považuji. Dle mých dosavadních zkušeností nejsem schopná posoudit, v jakém stupni integrace se mateřská škola nachází.

12. Jakým způsobem jako učitelka pracujete s dítětem s PAS?

Já jako učitelka přímo s dítětem pracuji zřídka, většinou dítě pracuje s asistentkou pedagoga. Pro práci s dítětem máme daná pravidla, která všechny dodržujeme. S dítětem komunikuji pomocí obrázků, reálných fotografií, na které dítě velmi dobře reaguje.

13. Jak je při vzdělávání zohledňována diagnóza PAS?

Při vzdělávání je diagnóza vždy zohledňována. Dítě má své pracovní místo, u kterého pracuje, má u něj přístupné potřebné pomůcky. Dítě je zařazováno do společných činností, pokud to jde, ne vždy by to bylo vhodné a pro děti přínosné.

14. Jaká je spolupráce s AP (představa spolupráce)?

Spolupráce s asistentkou je skvělá. Každý týden si řekneme, co máme za téma, co se bude s dětmi dělat. Společně pak zvážíme, do jakých činností dítě zapojíme a které budou s asistentkou dělat individuálně na svém pracovním místě.

15. Jakým způsobem spolupracujete s rodinou a jinými institucemi (SPC, raná péče)?

Spolupráce s rodinou je taky skvělá. Rodiče jsou velmi komunikativní. Během své praxe jsem s žádnou institucí neměla tu čest.

16. Jak vnímají přítomnost dítěte s PAS ostatní děti?

Ostatní děti jsou na dítě s PAS zvyklé. Nerozlišují mezi sebou a dítětem s PAS. Mají pečovatelské tendence, rozdělí se o hračky, pomohou mu s obouváním...

17. Jaká je vaše zkušenost s postoji rodičů ke společnému vzdělávání jejich dětí s dítětem s PAS?

Rodiče byli před začátkem školního rohu seznámeni s tím, že je ve třídě integrováno dítě s PAS, co to obnáší. Rodiče s tím neměli žádný problém. S žádnými negativními reakcemi jsem se nesetkala.

Učitelka na třídě 2.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Studovala jsem ve Znojmě, předškolní a mimoškolní pedagogiku na GPOA a dálkově studuji VŠ. Ve školství pracuji čtvrtý školní rok z toho druhým rokem v této mateřské škole.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka by měla být empatická, měla by o problematice PAS něco vědět, měla by být schopná vést asistentku pedagoga, měla by jí poskytovat metodickou oporu. Měla by být odborníkem a mělo by to být znát z jejího projevu. Měla by být komunikativní. Měla by být pohotová a schopná rychle reagovat v krizových situacích.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Zkušenosti se vzděláváním dítěte s PAS mám už z předešlé práce. Také se jednalo o integraci do běžné mateřské školy. Chlapec měl dětský autismus se sklonem k agresii. Rodiče nespolupracovali, jak by bylo potřeba, asistentka nebyla v problematice kovaná a učitelka ve třídě jí neposkytovala podporu, sama o PAS nic nevěděla a o asistentku nestála, což se odrazilo v jejím chování k ní, celkově s asistentkou neuměla pracovat. Úplně opačné zkušenosti mám z této školky. Dítě má též dětský autismus, rodiče však skvěle spolupracují, asistentka ví, o co se jedná.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

O problematiku PAS se zajímám i ve svém volném čase. Diagnóza je to problematická, proto si myslím, že je důležité se v této oblasti vzdělávat, umět s dětmi s PAS pracovat. Moje znalosti jsou víc než obecné, nebo základní. Víím, kdy se PAS projevuje, co se

diagnostikuje. Znáám odchylky v triádě, dělení PAS, principy strukturovaného učení, stereotypy v chování a hře, náhradní komunikační systém spojený s opožděným vývojem řeči.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Ano, měla jsem možnost absolvovat školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS. Školení mi bylo doporučeno pracovníci z SPC, která má dítě na starost. Školení bylo zaměřené na základní charakteristiku PAS, na vzdělávání, strukturu prostředí a strukturované učení v praxi. Doporučena nám byla i odborná literatura, ze které je možné vycházet při tvorbě IVP.

6. Jaký stupeň podpůrných opatření je dítěti přiděleno?

Dítě integrované u nás ve třídě má podpůrná opatření 3. stupně.

7. Jaká podpůrná opatření jsou využívána?

Dítě je vzděláváno podle individuálního vzdělávacího plánu, ve třídě je přítomná asistentka pedagoga, při vzdělávání jsou využívány didaktické a motorické pomůcky, které mají zvýšenou finanční náročnost.

8. Kdo se podílí na tvorbě IVP?

Individuální vzdělávací plán jsem tvořila sama. S již hotovým dokumentem jsem seznámila druhou učitelku, asistentku, ředitelku a rodiče. IVP se v elektronické podobě posílá do SPC.

9. Měla jste možnost podílet se na výběru AP?

Asistentku pedagoga jsem měla možnost si vybrat. Paní ředitelka mi vyšla vstříc a respektovala má přání a požadavky. S asistentkou jsem měla možnost se setkat a promluvit si s ní už při pohovoru.

10. Jaký je váš postoj k integraci?

Integrace není špatná myšlenka, jejíž realizace ale není dotažená. Plno učitelů na ni není připraveno, ani na věci s ní spojeny, jako třeba asistent pedagoga. Pro učitele je to cizí člověk ve třídě. Nevědí, jak s nimi pracovat. Integrace má smysl, pokud má přínos pro obě zúčastněné strany. Vzdělávání intaktních dětí není na úkor kvality vzdělávání ostatních dětí. Důležitá je spolupráce všech zúčastněných.

11. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integraci za vhodnou považuji, pokud je spolupráce na dobré úrovni a jsou vidět výsledky. Podle mého se nacházíme v takové fázi, kdy my se přizpůsobujeme

integrovanému dítěti, což vyplývá z jeho diagnózy a jeho možností se přizpůsobit ostatním.

12. Jakým způsobem jako učitelka pracujete s dítětem s PAS?

Musím uznat, že nejvíce s dítětem pracuje asistentka pedagoga. Na druhou stranu musím říct, že jsem ale aktivní ve vytváření pomůcek, vymyšlení úkolů a jejich alternativ. S dítětem přímo pracuji, pokud není dobře naladěno a s asistentkou nechce spolupracovat, to platí i co se týče jídla. Pokud je asistentka nemocná, nebo není v práci, práce asistentky se zhostím a s dítětem pracuji. O výchovně vzdělávacím procesu mám přehled, vím, kde je potřeba zabrat, co je třeba zařazovat častěji, čemu se vyvarovat. Pokud s dítětem pracuji u stolečku, využívám třídící krabičku, systém zleva doprava, odměny. Úkoly slovně hodnotím, na dítě hodně grimasuju. Mluvím na něj důrazně.

13. Jak je při vzdělávání zohledňována diagnóza PAS?

Diagnóza je při vzdělávání zohledňována vždy a ve všech činnostech. Pokud se dítě s PAS nemůže přímo účastnit dané činnosti, činnost je uzpůsobena jeho možnostem, na těchto krocích se domlouváme společně s asistentkou. Pokud to jde, snažíme se dítě zapojovat do všech činností. Zapojujeme ho do ranního pozdravu, hudebních činností, cvičení. Pokud je to dítěti nepříjemné, má možnost odejít a nikdo ho do činnosti dál nenutí. Pokud jde o tvoření, má asistentka celý týden na realizaci v rámci individuální práce.

14. Jaká je spolupráce s AP (představa spolupráce)?

Spolupráce s asistentkou je výborná. Na začátku týdne ji seznámím s týdenním plánem a s činnostmi, které bych s dětmi chtěla realizovat, společně pak volíme ty, do kterých by bylo dítě vhodné zařadit, které je třeba pro dítě s PAS upravit. O činnostech několikrát denně hovoříme, hledáme společná řešení a nové cesty.

15. Jakým způsobem spolupracujete s rodinou a jiným institucemi (SPC, raná péče)?

Spolupráce s rodinou je výborná, pokud je něco třeba řešit a vyřešit, oba rodiče jsou školce otevření, dělí se s námi o informace od odborníků, jako třeba z logopedie, rané péče. S rodiči jsem v každodenním kontaktu.

Spolupráce s institucemi je také dobrá. Školu navštívila odpovědná pracovnice z SCP, která velmi kladně zhodnotila integraci, ale i naši práci s dítětem, jeho pokroky a poradila nám, jak dále pokračovat. Stejně tak nás navštívila paní z rané péče, která naši

práci taktéž kladně zhodnotila, poskytla nám na sebe kontakt v případě potřeby. Celkově mám s institucemi kladné zkušenosti.

16. Jak vnímají přítomnost dítěte s PAS ostatní děti?

Začátky byly velmi náročné, protože děti byly čerstvě tříleté a jejich pozornost směřovala k dítěti s PAS k jeho nápadnému chování, jako třeba běhání po třídě, hraní si s hračkami, vykřikování, válení se po zemi. Často se stávalo, že se děti zvedly od stolu a šly si hrát, protože to viděly u dítěte s PAS. Tento nešvar se nám podařil rychle odbourat a děti už si jeho nápadného chování nevšímají, dalo by se říct, že už ho nevnímají jako jiné, prostě to berou jako součást. Pokud se sejdem s ostatními třídami, děti na chování dítěte s PAS reagují, hledí na něj, chtějí dělat to co ono. Tohle už děti z naší třídy mají zvládnuté.

17. Jaká je vaše zkušenost s postoji rodičů ke společnému vzdělávání jejich dětí s dítětem s PAS?

Rodiče byli na třídní schůzce před začátkem školního roku seznámeni s tím, že do třídy je integrováno dítě s PAS a že zde bude i asistentka pedagoga. Rodiče s tímto faktem neměli žádný problém. Děti do školky chodí rády.

Učitelka z ostatní třídy 1.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Absolvovala jsem Gymnázium v Jindřichově Hradci, poté jsem se přihlásila na Teologickou fakultu Jihočeské univerzity, protože mě nevzali na učitelství pro MŠ, kde jsem dosáhla titulu Bc. Protože jsem ale chtěla pracovat v mateřské škole, podala jsem si přihlášku na soukromou Střední školu pedagogicky a sociálních služeb v Obratani, kde jsem složila maturitní zkoušku z pedagogiky a psychologie.

Během studia na VŠ jsem měla možnost pracovat jeden školní rok jako asistentka pedagoga u osmiletého chlapce s autismem.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka by měla dítě s PAS přijmout se všemi projevy, vědět, že jeho chování není naschvál, ale že to patří k jeho komplikované diagnóze. Měla by respektovat jeho individuální potřeby a rituály, pokud nějaké má. Měla by se snažit dělat minimum změn, aby zbytečně dítěti s PAS nepřitěžovala a nekomplikovala jeho situaci. Jeho potřebám by měla být schopná se přizpůsobit. Důležité je slovně komentovat veškeré činnosti, pokyny, vždy jednoduše a srozumitelně. Vědět o možné precitlivělosti na některé podněty, snažit se je ve třídě eliminovat. Při úkolech zdůrazňovat úspěch, dítě pochválit,

popřípadě odměnit. Činnosti by měly být postaveny na jeho schopnostech a dovednostech, pokud možno aby dítě dělalo to, co ostatní, pokud to možné není, tak úkoly upravit právě podle jeho schopností. Důležitá je samozřejmě znalost problematiky PAS. Učitelka by měla být empatická a obrněná trpělivostí.

3. Jakou máte zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Jak už jsem říkala na začátku. Měla jsem možnost vyzkoušet si práci asistentky pedagoga u osmiletého autistického chlapce. Spolupráce s učitelkou byla výborná. Chlapce jsme se snažily co nejvíce zapojovat, vyhýbat se izolaci. Ve třídě jsem byla taková prodloužená ruka učitelky, snažila jsem se dovysvětlovat případné nesrovnalosti. Jsem ráda, že jsem si mohla zkusit práci z pozice asistentky, a nejen jako učitelka.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Řekla bych, že znám problematiku velice dobře. Snažila jsem se nastudovat vše potřebné v knihách, na internetu, a tak různě. S rodinou jsem spolupracovala velmi úzce, před začátkem naší spolupráce jsem poznala dítě i jeho rodinu, vše proběhlo nad mé očekávání. Pro práci s dětmi s PAS je důležitá individualizace, a to ve všem, strukturalizace, hlavně prostředí, režimu dne a času, vizualizace, reálné předměty, fotografie a piktogramy, motivace, vědět na co dítě reaguje, co ho ke spolupráci a k dokončování úkolů motivuje.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS jsem neabsolvovala, což bych ale v budoucnu ráda napravila, protože mě problematika PAS zajímá.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Integrace může být obohacující pro zdravé děti, učí se vzájemné toleranci, pomoci a úctě k druhým. Pokud pedagog vhodně spolupracuje s asistentem pedagoga, bere ho jako rovnocenného partnera a je ochotný přijmout zvýšené nároky na práci, je integrace přínosem i pro něj samotného. Během svého působení ve školství jsem se setkala i s tím, že dítě bylo s asistentem pedagoga selektováno od ostatních, zdravých dětí. Asistent pedagoga byl s dítětem v kabinetě a pedagog si vedl hodinu běžným způsobem. Asistentovi nepředal žádné informace, žádný materiál, žádné pomůcky a mnohdy nevzdělaný asistent si musel poradit sám. V tomto případě integrace smysl postrádá. Řekla bych, že by integrace mohla dobře fungovat v případě, že by učitelka sama chtěla a měla zájem o bezproblémový chod třídy. Víím, že je to náročná situace a ne každá učitelka je ochotná ji přijmout a postavit se k ní čelem.

Celkově je můj postoj k integraci kladný.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Vhodnost či nevhodnost integrace bych hodnotila a posuzovala podle konkrétního postižení dítěte, protože někdy může být pro dítě integrace náročná a může narušovat běžnou výuku.

Učitelka z ostatní třídy 2.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Původně jsem vystudovala technický obor. Po asi dvaceti letech jsem si uvědomila, že mě tato práce nenaplnuje. Protože v místě svého bydliště vedu „cvičení rodičů a dětí“, rozhodla jsem se podat si přihlášku do Obrataně na soukromou Střední školu pedagogicky a sociálních služeb v Obratani, kde jsem složila maturitní zkoušku z pedagogiky a psychologie. V této mateřské a vlastně celkově jako učitelka MŠ pracuji druhým rokem.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka, která pracuje s dětmi s PAS, by určitě měla být v této oblasti dostatečně vzdělaná. Součástí jejich pracovních vlastností by měla být trpělivost, protože to s těmito dětmi není lehké, a empatie.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Vím, že je u nás ve školce integrované, ale osobní zkušenost se vzděláváním dětí s PAS nemám.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

O této problematice něco málo vím, jelikož dítě není integrované u mě ve třídě, více se o tuto problematiku nezajímám. Řekla bych, že mé znalosti jsou základní. Vím, že tyto děti mají rády své stereotypy a rituály, že nemají rády změny, dlouho nemluví, ale vydávají různé zvuky, mají problém se sebeobsluhou.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS jsem neabsolvovala. Pokud bych ale měla takovéto dítě mít ve třídě, školní bych uvítala.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Vzhledem k tomu, že jsem ve školství krátce a zkušenost s integrací mám pouze z naší mateřské školy, ohodnotila bych ji kladně.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integraci považuji za vhodnou, ale pouze v případě, že je to vhodné pro dané, zařazené dítě. Integrace může být přínosem pro ostatní děti, ale i pro učitele, pokud se vezme za správný konec.

Učitelka z ostatní třídy 3.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Vystudovala jsem Střední pedagogickou školu v Prachatických. Zvažovala jsem pokračování na vysoké škole, ale přednost jsem dala rodině. Jako učitelka pracuji už 40 let.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka, která pracuje s dítětem s PAS, by měla být přirozeně empatická, měla by mít znalosti z oblasti vývojové psychologie, v našem případě se zaměřením na předškolní věk. Učitelka by měla působit klidně, být trpělivá a k výzvám přistupovat s úsměvem. Pro práci s dětmi s PAS jsou dle mého důležité vyjadřovací schopnosti, tím chci říct, že její vyjadřování by mělo být výstižné a pomalé, samozřejmě podle potřeb dítěte. Učitelčin přístup by neměl být jen direktivní, ale měla by být schopná naslouchání, což je v naší profesi velmi důležité. Při práci s dítětem s PAS by měla projevovat svoji tvořivost a kreativitu, opomíjená nesmí být ani důslednost a cílevědomost v dosahování dílčích cílů. Jedna z důležitých vlastností učitelky je schopnost umět jednat s dospělými, v případě diagnózy je komunikace s rodiči ještě důležitější. Předpokladem by mělo být i vzdělání učitelky v dané oblasti.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Vlastní zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS nemám.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Mé znalosti o problematice bych zhodnotila jako základní. Víím, že tyto děti mají rády stereotypy, nenavazují kontakty s vrstevníky, vážne u nich komunikace, mají problém se

sebeobslouhou, jsou vybíravé v jídle, občas mohou být agresivní. Pokud je takové dítě zařazeno v běžné třídě, je zde potřeba asistenta pedagoga.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Školení zaměřené na vzdělávání dětí s PAS jsem neabsolvovala.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Celkově mám k integraci postoj kladný, v naší mateřské škole funguje, špatnou zkušenost zatím nemám.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integrace je podle mého názoru vhodná, pokud je dítě v takovém stádiu postižení, že se dokáže sžít s kolektivem ve třídě. Pokud má rodina zájem o spolupráci a dokáže dodržovat dohodnutá pravidla s učitelkami.

Pokud dítě není schopno sdílet jakékoli činnosti s ostatními dětmi, rodina nemá zájem spolupracovat, je integrace kontraproduktivní.

Učitelka z ostatní třídy 4.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Vystudovala jsem Střední odbornou školu pedagogickou v Prachaticích. V současné době budu končit studium na vysoké škole. Studuji pedagogiku volného času.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka by měla o problematice PAS mít dostatek informací. Měla by se sebevzdělávat, aby při práci s dítětem s PAS prokázala svoje odborné znalosti. Jako každá učitelka v mateřské škole by měla být citlivá, empatická a trpělivá a při práci s dětmi s PAS o to víc.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Zkušenosti se vzděláváním dětí s PAS nemám téměř žádné. Pokud je potřeba, zaskočím ve třídě, kde je dítě s PAS integrované. Když jsem byla ve třídě poprvé, učitelka mě s dítětem a s prací s ním seznámila. Do třídy nedocházím pravidelně, takže ani v pravidelném kontaktu s dítětem nejsem.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

O problematice něco vím. PAS se dělí na dětský autismus, dítě s touto diagnózou je integrované v naší MŠ, Aspergerův syndrom. Víím, že jich je víc, ale teď si nevzpomenu. Děti s touto diagnózou mají problém s utvářením sociálních vztahů, mají špatné komunikační dovednosti, mají neobvyklé zájmy.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Ne, žádné školení jsem neabsolvovala.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Můj osobní postoj k integraci je kladný, soudím podle toho, s čím jsem se doposud měla možnost setkat.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integraci považuji za vhodnou, pokud vede k osobnostnímu rozvoji dítěte. Pokud jsou pro integraci vytvořeny vhodné podmínky, to znamená složení kolektivu dětí, přístup učitelky k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, úprava prostředí, ve kterém se bude dítě pohybovat.

Učitelka z ostatní třídy 5.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Vystudovala jsem učitelství pro MŠ na JČU. Ve školství, jako učitelka, pracuji pátým rokem.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Pokud učitelka ví, že bude mít ve třídě dítě s PAS, měla by absolvovat nějaké školení zaměřené na problematiku PAS.

Pro práci učitelky je důležitá citlivost, schopnost naslouchat, být empatická, vytrvalá a tvořivá, i co se týče řešení problémů.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Nemám zkušenost s dětmi s PAS. Víím, že ve vedlejší třídě je integrovaný chlapec s touto diagnózou.

Přiznávám, že nevím, jak bych s tímto dítětem pracovala.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Vím, že tato problematika zahrnuje různou míru narušení v oblasti sociálních vztahů, problémy ve verbální a neverbální komunikaci. S problematikou PAS je často spojen opožděný mentální vývoj. Každé dítě s autismem má odlišné projevy.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Školení jsem neabsolvovala.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Postoj k integraci zaujímám kladný. Při integraci hodně záleží na konkrétním postižení dítěte.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

V případě autismu může být integrace užitečná. Ostatní děti se naučí soužití s odlišnými dětmi. Uvědomí si, že všichni nejsme stejní. Důležité je, aby byly vytvořeny vhodné podmínky pro zařazení dítěte do běžné MŠ, například zvolit menší kolektiv.

Učitelka z ostatní třídy 6.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Po základní škole jsem vystudovala Gymnázium v Jindřichově Hradci, po maturitě jsem studovala na vysoké škole učitelství pro první stupeň. Jako učitelka na základní škole jsem pracovala šest let. Poté jsem se přestěhovala zpět do rodného města a dostala nabídku pracovat v MŠ, kterou jsem přijala. Pro práci v MŠ jsem však nebyla kvalifikovaná, a tak jsem se přihlásila do Obrataně na soukromou Střední školu pedagogicky a sociálních služeb, kde jsem složila samostatnou zkoušku s pedagogiky a psychologie. Toto doplňkové studium bylo na jeden rok, protože již mám vystudovanou vysokou školu pedagogickou. V této mateřské škole pracuji druhým rokem, první rok jsem pracovala jako asistentka pedagoga, od letošního školního roku pracuji jako učitelka.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka, která pracuje nebo má pracovat s dítětem s PAS, by o této problematice měla mít dostatečné znalosti.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Zkušenost se vzděláváním dětí s PAS mám jako asistentka, asistovala jsem jeden rok u integrovaného dítěte.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Příznaky PAS jsou individuální. Mezi nejčastější obtíže patří obtížné navazování očního kontaktu, opožděný vývoj řeči, obtížná hygiena a samoobsluha, citlivost na zvuky, přizpůsobování se novým věcem a situacím, agrese, vzdor, emočně se nijak neprojevují, záchvaty smíchu.

Práce s nimi je velmi náročná, jejich učení je mechanické, učitele i asistenta to stojí hodně sil, ale stojí to za to.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Ano, školení zaměřené na práci s dětmi s PAS jsem absolvovala. Školení doporučilo SPC, školitelkou byla sama paní, která má na starosti dítě integrované v naší škole.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Při integraci hodně záleží na okolnostech, zda rodiče chtějí spolupracovat, dítě není příliš agresivní. Dítě by mělo být v kolektivu zdravých dětí spokojené.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Integraci považuji za vhodnou, pokud probíhá spolupráce s rodinou a u dítěte jsou patrné alespoň minimální pokroky. V tomto ohledu záleží na individuálních možnostech dítěte. Jak už jsem zmínila, vzdělávání dítěte s PAS je velmi náročné.

Učitelka z ostatní třídy 7.

1. Jaké je vaše vzdělání a délka praxe?

Původně jsem vyučená prodavačka. Ve svém volném čase jsem ale trénovala dětský aerobik. Práce s dětmi mě bavila, a tak jsem se rozhodla přihlásit se do Obrataně na soukromou Střední školu pedagogicky a sociálních služeb, kde jsem si odchodila čtyři roky a složila klasickou maturitní zkoušku. Ve školství pracuji sedm let, čtyři roky jako vychovatelka ve školní družině a nyní už třetím rokem jako učitelka v MŠ.

2. Jaké kompetence by měla mít učitelka pracující s dětmi s PAS?

Učitelka by měla být vyrovnaná, velice trpělivá a klidná, protože práce s těmito dětmi je velmi psychicky náročná.

3. Jaká je vaše zkušenost se vzděláváním dítěte s PAS?

Se vzděláváním dítěte s PAS zkušenosti nemám.

4. Jaká je vaše znalost problematiky (základní informace pro práci s těmito dětmi)?

Řekla bych, že moje znalosti o problematice jsou základní. Z toho, co jsem si přečetla, vím, že tyto děti velmi obtížně navazují oční kontakt a vztahy s ostatními dětmi, jsou citlivé na zvuk, bezdůvodně křičí, mohou být agresivní, mají rády svoje stereotypy.

5. Absolvovala jste školení zaměřené na práci s dětmi s PAS?

Žádné školení jsem neabsolvovala.

6. Jaký je váš postoj k integraci?

Můj postoj k integraci je 50/ 50. Záleží na druhu postižení daného dítěte, které má být integrované, zda integrace bude mít vliv na vývoj daného jedince, zda mu to něco dá. Spolupráce rodičů při integraci by měla být samozřejmostí.

V opačném případě, tedy když rodiče nespolupracují, postižení dítěte je natolik závažné, že by integrace do běžné třídy činila problémy, integrace by nevedla k rozvoji dítě.

7. Považujete integraci za vhodnou, či ne a proč (v jakém stupni integrace se nachází)?

Jak už jsem řekla, za vhodnou ji považuji, pokud rodina spolupracuje, dítě se vyvíjí, kolektivu to neuškodí. V tom případě integraci za vhodnou považuji.

V opačném případě, tedy když rodiče nespolupracují, postižení dítěte je natolik závažné, že by integrace do běžné třídy činila problémy, integrace by nevedla k rozvoji dítě. Je integrace nevhodná.

INFORMACE PRO ÚČATNÍKY VÝZKUMU

Oblast výzkumu: Změny v instituci při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy.

Výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem byl upraven ŠVP (školní vzdělávací program), jakým způsobem bylo upraveno vzdělávání dítěte s PAS?
2. Jaké podmínky byly vytvořeny, aby mohlo být dítě s PAS přijato ke vzdělávání?
3. Jakým způsobem byly připravováni pedagogičtí pracovníci na práci s dítětem s PAS?
4. Jak mateřská škola (její zaměstnanci) pohlíží na integraci?
5. Jaká je znalost zaměstnanců problematiky PAS?
6. Jakým způsobem mateřská škola spolupracuje s rodiči, ŠPZ?

Cíl výzkumu: Zkoumat a popsat specifické jevy, které se dějí při individuální integraci dítěte s PAS.

Výzkum provádí: Daniela Jonášová, Sídliště 567, 394 64 Počátky, telefon 606 477 482, e- mail daniela.jonas@seznam.cz, dále jen výzkumnice.

Vedoucí práce: Mgr. Aneta Marková, Ph.D., e-mail: amarkova@zsf.jcu.cz

Výzkumnice je studentkou oboru Speciální pedagogika – vychovatelství na Zdravotně – sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (ZSF JCU). Výzkumnice provádí výzkum samostatně a ZSF JCU nenese za výzkum žádnou zodpovědnost. Výzkumnice je správcem a zpracovatelem poskytnutých informací. Výsledky výzkumu budou zveřejněny v závěrečné práci výzkumnice.

Popis výzkumu: Výzkum bude prováděn formou pozorování, analýzy dokumentů a polostrukturovanými rozhovory, které budou zaznamenány na nahrávací zařízení a výzkumnice pořídí jejich doslovný přepis. Zvukový záznam bude přístupný jen výzkumnici. Přepis bude důsledně anonymizován, to znamená, že v něm budou vynechány nebo změněny údaje, které by mohly sloužit k určení účastníků výzkumu. Anonymizace se týká zejména vlastních jmen, místních názvů, poštovních adres, ale i dalších údajů, které by mohly vést k identifikaci účastníků. Výzkumnice se zavazuje chránit a s nikým nesdílet údaje, které by mohly vést k identifikaci účastníků. Anonymizovaný přepis může být poskytnut odborné veřejnosti za účelem kontroly výsledků výzkumu, případně za účelem další analýzy a interpretace. Účastníci výzkumu

nemusí odpovídat na otázky, pokud na ně odpovědět nechtějí. Účastníci výzkumu mohou svou účast kdykoliv odvolat. Účastníci výzkumu nemusí uvádět důvody pro odmítnutí odpovědi anebo odvolání účasti.

.....

datum a podpis výzkumnice

Příloha č.7: Informovaný souhlas

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Vážená paní učitelko,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám závěrečnou práci, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem je zkoumat a popsat specifické jevy, které se dějí při individuální integraci dítěte s poruchou autistického spektra do běžné mateřské školy. Pro sběr dat budou využity techniky pozorování, analýzy dokumentů a polostrukturované rozhovory s pedagogickými pracovníky. Výzkumné šetření bude probíhat po dobu cca 15 měsíců, což je jeden a půl roku (školního).

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Student/ka mě informoval/a o podstatě výzkumu a seznámil/a mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování závěrečné práce studenta/ky.

Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studenta/ky zeptat na vše pro mě podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

Tento informovaný souhlas je vyhotoven ve dvou stejnopisech, každý s platností originálu, z nichž jeden obdrží účastník výzkumu (nebo zákonný zástupce) a druhý student/studentka.

Jméno, příjmení a podpis účastníka výzkumu (zákonného zástupce):

V

dne:

Jméno, příjmení a podpis studenta/studentky

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

PAS – poruchy autistického spektra

PVP – pervazivní vývojové poruchy

WHO – světová zdravotnická organizace

MMR – kombinovaná vakcína proti spalničkám, příušnicím a zarděnkám

IQ – inteligenční kvocient

AAK – augmentativní a alternativní komunikace

ATD – a tak dále

ATP – a tak podobně

DA – dětský autismus

CARS – Childhood Autism Rating Scale

ADOS – Autism Diagnostic Observation Schedule.

DACH – Dětské autistické chování

PNO – dítě s postižením, narušením, ohrožením

NAPŘ – například

PO – podpůrná opatření

IVP – individuální vzdělávací plán

RVP PV – rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – školní vzdělávací program

AP – asistent pedagoga

TVP – třídní vzdělávací program

EHP – Edukačně hodnotícího profil dítěte s PAS